

Κεφάλαιο 5

Κράτη και κοινωνίες στην Ευρώπη (δεύτερο μισό 19ου – αρχές 20ού αιώνα)

Το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα στην Ευρώπη δημιουργούνται **νέα κράτη**. Σε πολλά το **πολιτικό καθεστώς** αλλάζει και περισσότεροι άνθρωποι αποκτούν **πολιτικά δικαιώματα**. Τα ισχυρά ευρωπαϊκά κράτη ανταγωνίζονται μεταξύ τους για τον έλεγχο σε περισσότερες περιοχές έξω από την Ευρώπη. Ο **αποικιακός ανταγωνισμός** συνδέεται και με την **εκβιομηχάνιση** που εξαπλώνεται, τις πόλεις που μεγαλώνουν, τον πληθυσμό που αυξάνεται. Την εποχή αυτή η πολιτική γίνεται **μαζική**, γιατί είναι πια πολλοί αυτοί που επηρεάζουν με την ψήφο τους τα πολιτικά πράγματα, και τα **κοινωνικά κινήματα** διεκδικούν περισσότερα δικαιώματα για μεγάλες ομάδες του πληθυσμού. Την ίδια στιγμή οι επιστήμονες κάνουν νέες ανακαλύψεις που επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι καταλαβαίνουν τον κόσμο. Στις αρχές του 20ού αιώνα για πολλούς η Ευρώπη αντιπροσωπεύει την πρόοδο και την ευημερία (δηλαδή την άνετη και εύκολη ζωή). Όμως, ο έντονος **ανταγωνισμός** ανάμεσα στα ισχυρά ευρωπαϊκά κράτη έχει σαν αποτέλεσμα να δημιουργηθούν δύο **αντίπαλες συμμαχίες**, που τελικά συγκρούονται μεταξύ τους το 1914, όταν ξεσπάει ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος,

A. Νέα κράτη, παλιές αυτοκρατορίες και ανταγωνισμοί

Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα δημιουργούνται η Ιταλία, η Γερμανία και η Αυστροουγγαρία. Τα κράτη αυτά, μαζί με τη Μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία και τη Ρωσία προσπαθούν να καταστείλουν κάθε εξέγερση, να διατηρήσουν την ισορροπία μεταξύ τους και να αποφύγουν τις συγκρούσεις ανάμεσά τους. Την ίδια περίοδο οι ΗΠΑ γίνονται ένα από τα πιο ισχυρά κράτη στον κόσμο.

5.1 Η ιταλική ενοποίηση

Από το Μεσαίωνα η **Ιταλική χερσόνησος** ήταν χωρισμένη σε πολλά κράτη. Με τις επαναστάσεις του 1848 οι Ιταλοί προσπάθησαν να δημιουργήσουν ενιαίο κράτος, αλλά χωρίς επιτυχία. Λίγο αργότερα (1870) ύστερα από διπλωματικές και στρατιωτικές προσπάθειες, δημιουργήθηκε η **Ιταλία**. Όμως στο νέο κράτος υπήρχαν μεγάλες κοινωνικές ανισότητες. Οι αστοί βιομήχανοι στο Βορρά και οι μεγάλοι γαιοκτήμονες αριστοκράτες στο Νότο κράτησαν τα προνόμιά τους. Η γη δε μοιράστηκε και στην πραγματικότητα οι μικροί καλλιεργητές ζούσαν χειρότερα από πριν.

5.2

Σημαντικό ρόλο στην ιταλική ενοποίηση έπαιξε το βασίλειο του Πεδεμόντιου-Σαρδηνίας, που από το 1848 είχε σύνταγμα και σημαντική βιομηχανική και οικονομική ανάπτυξη. Στην εικόνα ο πρωθυπουργός του Πεδεμόντιου, κόμης Καμίλος Καβούρ, που εκπροσωπούσε τους εμπόρους και τους βιομήχανους στον ιταλικό Βορρά.

5.3

Χαρακτικό με την Τεργέστη στις αρχές του 19ου αιώνα. Στην Ιταλία που δημιουργήθηκε δεν ανήκαν αρχικά όλα τα εδάφη όπου ζούσαν Ιταλοί, καθώς οι πόλεις Τεργέστη και Τρέντο συνέχισαν να ανήκουν στην Αυστροουγγαρία. Οι Ιταλοί πήραν τις πόλεις αυτές αφού τελείωσε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Στις αρχές του 20ού αιώνα η Τεργέστη ήταν ένα σημαντικό λιμάνι στα βόρεια παράλια της Αδριατικής θάλασσας και οι κάτοικοι στην περιοχή της μιλούσαν ιταλικά, γερμανικά και σλοβένικα.

5.4

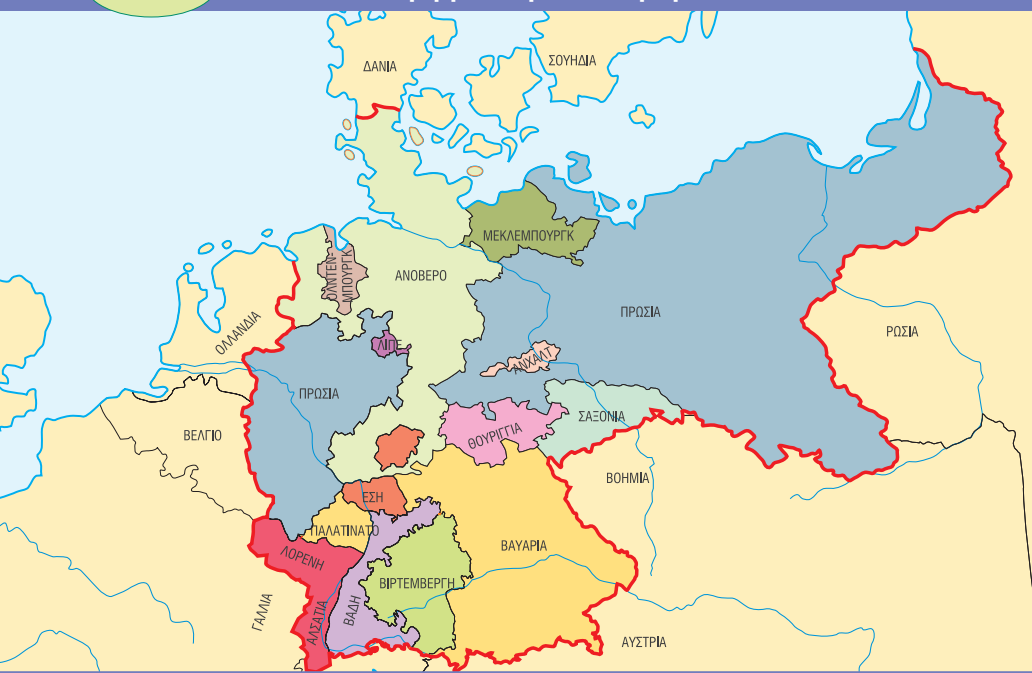
Ο βασιλιάς του Πεδεμόντιου Βιτόριο Εμανουέλε Β΄ συναντάει τον Ιωσήφ Γκαριμπάλντι. Το 1860 ο Γκαριμπάλντι, με 1.000 πολεμιστές, απελευθέρωσε τη Σικελία και τη νότια Ιταλία από τους βασιλιάδες που κυβερνούσαν εκεί.

Ο Ελβετός επιχειρηματίας Ερίκος Ντινάν βρέθηκε στη μάχη του Σολφερίνο (σήμερα στην Ιταλία), μια από τις μεγάλες μάχες που έγιναν ανάμεσα στο στρατό του Πεδεμόντιου (και τους Γάλλους συμμάχους του) και στον αυστριακό στρατό. Όταν γύρισε στην Ελβετία έγραψε για τους χιλιάδες τραυματίες που πέθαιναν, επειδή δεν υπήρχε κανείς στο πεδίο της μάχης για να τους φροντίσει. Ο Ντινάν φρόντισε να δημιουργηθεί αργότερα η Διεθνής Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού. Από τότε οι ιατρικές υπηρεσίες που φροντίζουν τους τραυματισμένους στα μέτωπα του πολέμου θεωρούνται ουδέτερες (δεν έχουν δηλαδή σχέση ούτε με τον έναν ούτε με τον άλλο αντίπαλο) και προστατεύονται.

5.5

Η γερμανική ενοποίηση

Στις αρχές του 19ου αιώνα η Γερμανία ήταν χωρισμένη σε πολλά κράτη. Η Πρωσία, που ήταν το πιο μεγάλο, υποστήριζε μια ενωμένη Γερμανία. Όταν η Γαλλία κήρυξε τον πόλεμο στην Πρωσία (1870–1871), που τη θεωρούσε επικίνδυνο αντίπαλο, τα γερμανικά κράτη πολέμησαν ενωμένα και νίκησαν. Στα 1871 ιδρύθηκε η **Γερμανική Αυτοκρατορία (Ράιχ)** και ο βασιλιάς της Πρωσίας Γουλιέλμος Α΄ έγινε ο αυτοκράτορας της Γερμανίας. Στο νέο κράτος οι αριστοκράτες κράτησαν τη δύναμή τους: είχαν μεγάλες ιδιοκτησίες γης, θέσεις στο στρατό και τη διοίκηση και στήριζαν τη μοναρχία. Υπήρχαν όμως και αρκετοί ισχυροί αστοί (έμποροι, βιομήχανοι) που είχαν φιλελεύθερες ιδέες και ζητούσαν σύνταγμα και κοινοβούλιο. Μετά την ενοποίηση, η γερμανική οικονομία αναπτύχθηκε σημαντικά και άρχισε να ανταγωνίζεται τη Μεγάλη Βρετανία.

Αλσατία - Λορένη

5.6

5.7

Πίνακας του Γερμανού ζωγράφου Άντον φον Βέρνερ (1885) με την ίδρυση της Γερμανικής Αυτοκρατορίας στις Βερσαλλίες τον Ιανουάριο του 1871.

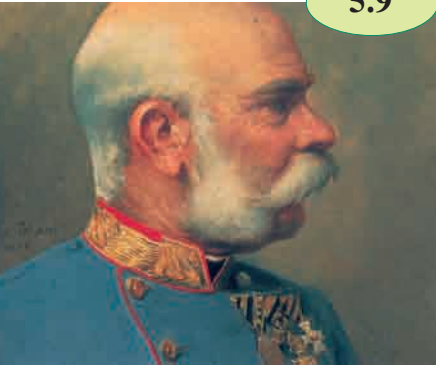
Χάρτης με την περιοχή της Αλσατίας-Λορένης από το 1814 μέχρι το 1871. Μετά την ήττα της στο Γαλλοπρωσικό πόλεμο του 1870–1871 η Γαλλία έδωσε στη Γερμανία τις δύο επαρχίες της, όπου υπήρχαν και γερμανικοί πληθυσμοί.

5.8

Ο Ότο φον Μπίσμαρκ έγινε καγκελάριος (πρωθυπουργός) στην Πρωσία το 1862. Προερχόταν από τους αριστοκράτες μεγάλους γαιοκτήμονες και ήταν πολύ ικανός πολιτικός.

5.9

Ο Φραγκίσκος Ιωσήφ ήταν αυτοκράτορας στην Αυστρία και, στη συνέχεια, στην Αυστροουγγαρία για 68 ολόκληρα χρόνια (1848–1916).

Η Αυστρία ήταν μια πολυεθνική αυτοκρατορία, όπου ζούσαν πολλοί και διαφορετικοί λαοί (Γερμανοί, Ούγγροι, Σλάβοι). Οι κρατικοί και στρατιωτικοί αξιωματούχοι ήταν γερμανόφωνοι. Οι Ούγγροι κατάφεραν το 1867 να γίνουν αυτόνομοι. Έτσι δημιουργήθηκε η **Αυστροουγγαρία**, με αυτοκράτορα το Φραγκίσκο Ιωσήφ και πολίτευμα τη **συνταγματική μοναρχία**. Η Αυστροουγγαρία διατηρήθηκε μέχρι τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, παρά τα εθνικά κινήματα που αναπτύχθηκαν στο εσωτερικό της.

5.10

Το ουγγρικό κοινοβούλιο στη Βουδαπέστη. Στην Αυστροουγγαρία υπήρχαν δύο κοινοβούλια και δύο κυβερνήσεις, όμως ο στρατός και η εξωτερική πολιτική ήταν κοινά.

Οι Εβραίοι στην Ευρώπη

Στη διάρκεια του 19ου αιώνα οι Εβραίοι αποκτούν στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες πολιτικά δικαιώματα (εκτός από τη Ρωσία και την Ισπανία). Πολλοί αφομοιώνονται, υιοθετούν δηλαδή τη γλώσσα και την εθνική ιδέα του κράτους του οποίου είναι πια πολίτες. Διαφέρουν μόνο στη θρησκεία.

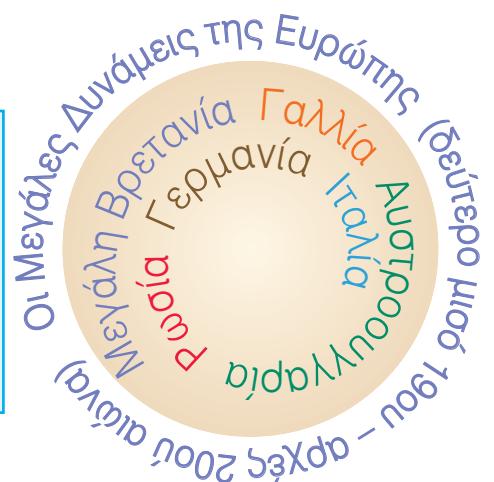
Στο τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες η εχθρότητα απέναντι στους Εβραίους πήρε νέα μορφή, τον αντισημιτισμό. Οι αντισημίτες θεωρούν ότι οι Εβραίοι δε διαφέρουν μόνο στη θρησκεία αλλά και ως προς τη «φυλή» τους, που τη θεωρούν κατώτερη από εκείνη των Ευρωπαίων. Οι Εβραίοι στην Ευρώπη αντιδράσανε στον αντισημιτισμό με διάφορους τρόπους.

Στην ανατολική Ευρώπη, κυρίως στη Ρωσία, πολλοί μετανάστευσαν σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη και στις ΗΠΑ. Άλλοι που έμειναν έγιναν σοσιαλιστές. Κάποιοι, για ν' αποκτήσουν οι Εβραίοι **μια πατρίδα** στην Παλαιστίνη, οργάνωσαν ένα κίνημα που ονομάστηκε **σιωνιστικό κίνημα**.

Στη δυτική και την κεντρική Ευρώπη αρκετοί Εβραίοι υποστήριξαν ακόμη εντονότερα την αφομοίωσή τους ή οργανώθηκαν για να υπερασπιστούν τα θύματα του αντισημιτισμού και μόνο μια μειοψηφία στράφηκε στο σιωνισμό. Οι περισσότεροι Εβραίοι στην Ευρώπη απορρίπτανε το σιωνισμό και πίστευαν ότι το «εβραϊκό ζήτημα» μπορούσε να λυθεί με τη μόρφωση και τη δημοκρατία.

Τα ευρωπαϊκά κράτη και οι ΗΠΑ

Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα οι ευρωπαϊκές χώρες ενδιαφέρονται όλο και πιο πολύ για περιοχές έξω από την Ευρώπη, και οι επαφές τους με αυτές γίνονται περισσότερες. Τα ισχυρά ευρωπαϊκά κράτη ανταγωνίζονται μεταξύ τους για να ελέγχουν τις περισσότερες από αυτές τις περιοχές. Παράλληλα, συνεργάζονται για να διατηρήσουν την ισορροπία μεταξύ τους και να μη συγκρουστούν.

Το Ανατολικό Ζήτημα απασχολεί ιδιαίτερα τις μεγάλες δυνάμεις. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία γίνεται όλο και πιο αδύναμη, και στη Βαλκανική χερσόνησο, μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους, και άλλα έθνη θέλουν να δημιουργήσουν τα δικά τους εθνικά κράτη.

Για το Ανατολικό Ζήτημα στο δεύτερο μισό του 19ου θα μιλήσουμε στις σ. 115-117.

Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα βασιλεύει στη **Μεγάλη Βρετανία** η βασίλισσα **Βικτορία** (1837–1901). Την περίοδο αυτή, που ονομάζεται **βικτοριανή εποχή**, η Μεγάλη Βρετανία με τη βιομηχανία και το εμπόριό της, τις επενδύσεις και τις αποικίες της αυξάνει τον πλούτο και την επιρροή της σε ολόκληρο τον κόσμο. Το βρετανικό κράτος ονομάζεται από τη δεκαετία του 1870 **αυτοκρατορία**. Στη βρετανική κοινωνία τα μεσαία αστικά και τα εργατικά στρώματα αποκτούν μεγαλύτερη δύναμη, καθώς μπορούν πλέον να **ψηφίζουν**.

Μεσαία αστικά στρώματα ονομάζουμε τα κοινωνικά στρώματα που ζουν στις πόλεις, έχουν μόρφωση και κάποια περιουσία και δεν είναι αριστοκράτες.

5.11

Το Κρυστάλλινο Παλάτι φτιάχτηκε για να στεγάσει την πρώτη Διεθνή Έκθεση που οργανώθηκε το 1851 στο Λονδίνο. Ήταν ένα κτίριο από γυαλί και μέταλλο, ένα αρχιτεκτονικό κατόρθωμα για την εποχή του. Στην έκθεση συμμετείχαν 34 χώρες και την επισκέφτηκαν 65 εκατομμύρια άνθρωποι. Οι διεθνείς εκθέσεις, που συνεχίστηκαν και στον 20ό αιώνα, έδειχναν την πρόοδο στη βιομηχανία, στην τεχνολογία και στις επιστήμες.

5.12

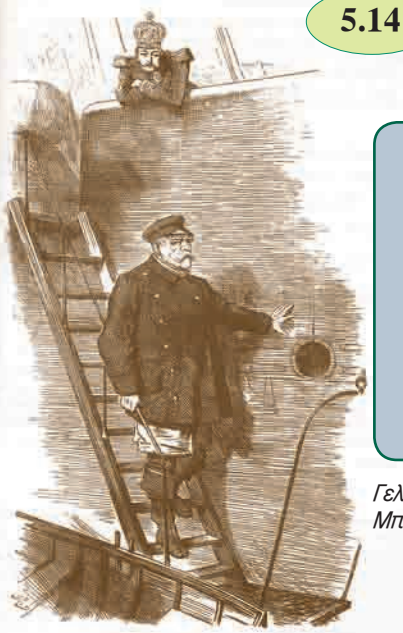
Η βασίλισσα Βικτορία μέσα στην άμαξά της στο Λονδίνο και γύρω της συγκεντρωμένο πλήθος (1897). Πολλοί ιστορικοί πιστεύουν ότι η βικτοριανή εποχή είναι μια από τις πιο σημαντικές στη βρετανική ιστορία: υπήρχε ειρήνη στο εσωτερικό, οικονομική ανάπτυξη και μεγάλη αποικιακή εξάπλωση.

5.13

Πίνακας του Βρετανού ζωγράφου Τζορτζ Ερλ με το σιδηροδρομικό σταθμό του Κινγκς Κρος στο Λονδίνο (1893). Ο βρετανικός τρόπος ζωής συνδέεται με τις νέες τεχνολογίες, τις πολλές και καλές συγκοινωνίες και τη μεγάλη αύξηση του πληθυσμού στις πόλεις.

5.14

Στη **Γερμανία** ο καγκελάριος Μπίσμαρκ με την πολιτική του θέλει να πετύχει δύο πράγματα: να αυξήσει τη δύναμη και την επιρροή της χώρας του στη Βαλκανική χερσόνησο και στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, χωρίς όμως να συγκρουστεί με τις άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις. Γι' αυτό εφαρμόζει μια **πολιτική συμμαχιών**. Το 1890 ο νέος αυτοκράτορας της Γερμανίας **Γουλιέλμος Β΄** απομακρύνει τον Μπίσμαρκ και αλλάζει πολιτική. Η νέα, **παγκόσμια πολιτική** του έχει στόχο να κάνει τη Γερμανία το πιο ισχυρό κράτος. Πράγματι, η γερμανική οικονομία και βιομηχανία ακμάζουν και η Γερμανία ανταγωνίζεται τις άλλες μεγάλες δυνάμεις για να αποκτήσει αποικίες.

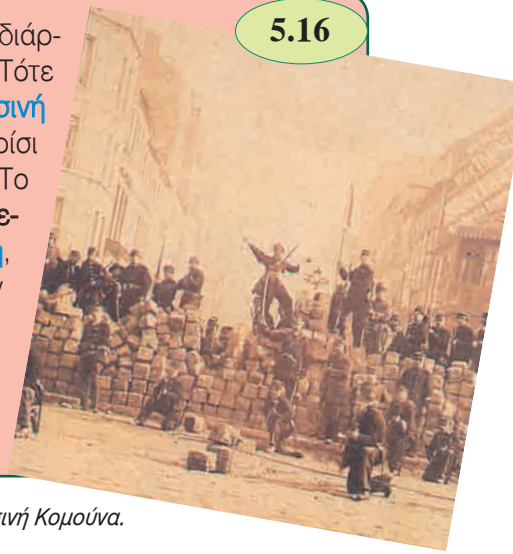
Γελοιογραφία από το βρετανικό περιοδικό Παντς: Ο Γουλιέλμος Β΄ κοιτάζει τον Μπίσμαρκ να εγκαταλείπει το «πλοίο», δηλαδή την πολιτική. 29 Μαρτίου 1890.

5.15

Σχέδιο του 1900 που δείχνει τον Άλφρεντ Ντρέιφους σαν ύπουλο φίδι. Ο Γάλλος λοχαγός Ντρέιφους, που ήταν Εβραίος, καταδικάστηκε άδικα το 1894 με την κατηγορία ότι ήταν κατάσκοπος της Γερμανίας. Τελικά, η αθωότητά του αναγνωρίστηκε το 1906.

5.16

Η τρίτη γαλλική δημοκρατία ιδρύθηκε κατά τη διάρκεια του Γαλλοπρωσικού πολέμου (1870–1871). Τότε ο κυβερνητικός στρατός κατέστειλε την **παρισινή Κομμούνα**, μια εξέγερση που ξέσπασε στο Παρίσι όταν το πολιορκούσε ο γερμανικός στρατός. Το νέο δημοκρατικό καθεστώς κάνει σημαντικές **μεταρρυθμίσεις** στη διοίκηση και στην **εκπαίδευση**, με κυριότερη το χωρισμό του κράτους από την Εκκλησία. Η γαλλική κοινωνία ταραζείται από μεγάλες ιδεολογικές και πολιτικές συγκρούσεις. Πιο χαρακτηριστική, που απασχόλησε για χρόνια τη Γαλλία, είναι η **υπόθεση Ντρέιφους**.

Ένα από τα οδοφράγματα που στήθηκαν στην παρισινή Κομμούνα.

5.17

Πομπή με νεκρούς από την πρώτη ρωσική επανάσταση (1905).

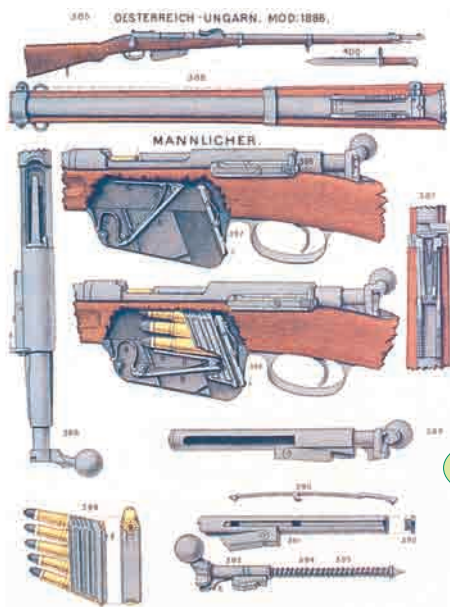
Η Ρωσία ήταν μια μεγάλη αυτοκρατορία με απολυταρχικό πολίτευμα. Η **ήττα** της όμως στον Κριμαϊκό πόλεμο έδειξε ότι η χώρα έπρεπε να κάνει **μεταρρυθμίσεις** για να μπορέσει να ανταγωνιστεί τα αναπτυσσόμενα ευρωπαϊκά κράτη. Η πιο σημαντική ήταν η **κατάργηση της δουλοπαροικίας** (1861). Οι μεταρρυθμίσεις όμως δεν ολοκληρώθηκαν και πολλοί δυσαρεστήθηκαν.

Για τη Ρωσία και το πολίτευμά της έχουμε μιλήσει στη σ. 17.

Για τον Κριμαϊκό πόλεμο μιλήσαμε στη σ. 79.

Από το 1890 και μετά η ρωσική οικονομία και βιομηχανία αναπτύσσονται και η χώρα πλησιάζει με γρήγορα βήματα τα υπόλοιπα ισχυρά ευρωπαϊκά κράτη. Συγχρόνως διάφορες κοινωνικές ομάδες (αγρότες, εργάτες, φοιτητές, γυναίκες και διανοούμενοι) οργανώνονται και αγωνίζονται να **αλλάξουν το πολιτικό σύστημα**. Κοινός τους στόχος ήταν να **πέσει η απολυταρχία**. Μετά τη ρωσική ήττα στο **Ρωσοϊαπωνικό πόλεμο** (1904–1905), η κατάσταση χειροτέρευσε. Αστοί, εργάτες και αγρότες οργάνωσαν διαμαρτυρίες και ζητούσαν αλλαγές. Οι διαμαρτυρίες οδήγησαν στην **επανάσταση του 1905**, που καταπνίγηκε από τον τσάρο Νικόλαο Α' (1894–1917).

τα τα υπόλοιπα ισχυρά ευρωπαϊκά κράτη. Συγχρόνως διάφορες κοινωνικές ομάδες (αγρότες, εργάτες, φοιτητές, γυναίκες και διανοούμενοι) οργανώνονται και αγωνίζονται να **αλλάξουν το πολιτικό σύστημα**. Κοινός τους στόχος ήταν να **πέσει η απολυταρχία**. Μετά τη ρωσική ήττα στο **Ρωσοϊαπωνικό πόλεμο** (1904–1905), η κατάσταση χειροτέρευσε. Αστοί, εργάτες και αγρότες οργάνωσαν διαμαρτυρίες και ζητούσαν αλλαγές. Οι διαμαρτυρίες οδήγησαν στην **επανάσταση του 1905**, που καταπνίγηκε από τον τσάρο Νικόλαο Α' (1894–1917).

Ο συνεχής ανταγωνισμός ανάμεσα στα ισχυρά ευρωπαϊκά κράτη τα έκανε να συμμαχήσουν μεταξύ τους. Έτσι δημιουργήθηκαν δύο αντίπαλες συμμαχίες (1907), που συνεχώς **εξοπλίζονταν**:

η **Εγκάρδια Συνεννόηση**: Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία, Ρωσία. Η συμμαχία αυτή είναι γνωστή και ως **Αντάντ**.

η **Τριπλή Συμμαχία**: Γερμανία, Αυστροουγγαρία, Ιταλία.

5.18

Διαφήμιση αυστριακού ντουφεκιού. 1889.

Η λέξη Αντάντ είναι γαλλική και σημαίνει συνεννόηση.

5.19

Οι ΗΠΑ

Το 19ο αιώνα οι ΗΠΑ αποκτούν **νέα εδάφη** και ο πληθυσμός τους τριπλασιάζεται: πολλοί λευκοί μεταναστεύουν εκεί από διάφορα ευρωπαϊκά κράτη, και μαύροι μεταφέρονται από την Αφρική για να δουλέψουν σαν σκλάβοι στις φυτείες. Από το 1860 μέχρι το 1865 έγινε στις ΗΠΑ **εμφύλιος πόλεμος** ανάμεσα στις βόρειες πολιτείες και στις νότιες. Οι βόρειες πολιτείες είχαν αναπτυγμένη βιομηχανία και ήθελαν μια ισχυρή ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Οι νότιες πολιτείες χρησιμοποιούσαν τους μαύρους σκλάβους για να παράγουν αγροτικά προϊόντα (βαμβάκι, καπνός) για εξαγωγή και ήθελαν μεγαλύτερη αυτονομία από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση.

Για τη δημιουργία των ΗΠΑ μιλήσαμε στις σ. 16-18. Για το δουλεμπόριο μιλήσαμε στη σ. 24.

Για τη μετανάστευση στις ΗΠΑ δεξ στη σ. 100.

Όταν τελικά νίκησαν οι βόρειες πολιτείες, **καταργήθηκε η δουλεία** και ελευθερώθηκαν οι σκλάβοι. Αυτό ήταν το πρώτο βήμα για τα δικαιώματα των μαύρων, αλλά οι **διακρίσεις** εναντίον τους δε σταμάτησαν. Μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα η χώρα ενώθηκε με σιδηροδρομικές γραμμές και αναπτύχθηκε οικονομικά. Οι ΗΠΑ έγιναν **μια από τις μεγαλύτερες οικονομικές και τεχνολογικές δυνάμεις** στον κόσμο.

5.20

5.21

Ο αμερικανικός εμφύλιος ήταν ο πιο σκληρός και αιματηρός πόλεμος το 19ο αιώνα.

Ο πρόεδρος των ΗΠΑ Αβραάμ Λίνκολν (εικόνα 5.19) έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στον πόλεμο αυτό. Στις εικόνες 5.20 και 5.21 όψεις από τη ζωή στον αμερικανικό Νότο και στον αμερικανικό Βορρά.

5.22

Χάρτης με το κέντρο του Σικάγου, μιας από τις πόλεις στον αμερικανικό Βορρά που αναπτύχθηκαν ιδιαίτερα.

B. Η βιομηχανική εξάπλωση

Από τα μέσα του 19ου αιώνα η **εκβιομηχάνιση εξαπλώνεται** σε περισσότερες χώρες του κόσμου. Εμφανίζονται **νέες τεχνολογίες**, ιδρύονται **μεγάλες επιχειρήσεις** και το **εμπόριο** ανάμεσα στις διάφορες περιοχές της γης **επεκτείνεται**. Την ίδια περίοδο οι πόλεις μεγαλώνουν και αλλάζουν όψη. Περισσότεροι άνθρωποι **μεταναστεύουν** από την Ευρώπη στις ΗΠΑ ή από μια ευρωπαϊκή χώρα σε άλλη.

Την ίδια περίοδο η σχέση ανάμεσα στην **επιστήμη** και στην **τεχνική** γίνεται πολύ πιο στενή από πριν. Τη σχέση αυτή καλύπτει ο όρος **«τεχνολογία»**.

Οι μηχανικοί, επαγγελματίες με επιστημονικές και τεχνικές γνώσεις, έγιναν απαραίτητοι στις μεγάλες επιχειρήσεις και στα τεχνικά έργα. Η τεχνική εκπαίδευση άρχισε να γίνεται σημαντική σε όλες τις χώρες και ορισμένες τεχνικές σχολές αποκτούν την ίδια αξία με τα πανεπιστήμια. Στην εικόνα χαρακτηριστικό με τη Σχολή Μηχανικών στο Μάντσεστερ, που πρόσφερε τεχνικές γνώσεις σε εργάτες. 1825.

5.23

5.24

Χύτευση χάλυβα σε φούρνο στις ΗΠΑ. 1913.

Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα νέες **εφευρέσεις** και **καινοτομίες** φέρνουν αλλαγές στη βιομηχανική παραγωγή. Οι πιο σημαντικές ήταν:

Νέοι τρόποι για την **παραγωγή χάλυβα** (ασάλι) που κόστιζαν λιγότερο. Ο χάλυβας έγινε πιο φτηνός και, καθώς άντεχε πιο πολύ από το σίδηρο, πήρε σιγά σιγά τη θέση του. Έτσι μπόρεσαν να γίνουν μεγαλύτερες κατασκευές.

Ο **ηλεκτρισμός**. Στην αρχή το ηλεκτρικό ρεύμα χρησιμοποιήθηκε για φωτισμό (στη δεκαετία του 1880 όλες οι μεγάλες πόλεις της Ευρώπης ηλεκτροφωτίστηκαν). Γρήγορα άρχισαν να το χρησιμοποιούν στα μέσα μεταφοράς (τραμ, σιδηρόδρομος) και στις βιομηχανίες.

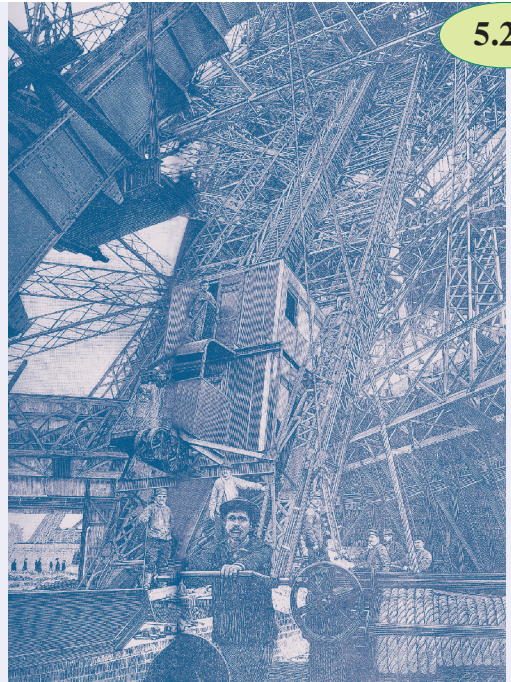
Η ανάπτυξη των **χημικών βιομηχανιών** που άρχισαν να παράγουν νέα, φτηνότερα προϊόντα (χρώματα, κλωστές, φάρμακα, λιπάσματα). Την ίδια εποχή έγιναν σημαντικά βήματα στις **τηλεπικοινωνίες** και στις **μεταφορές**.

5.25

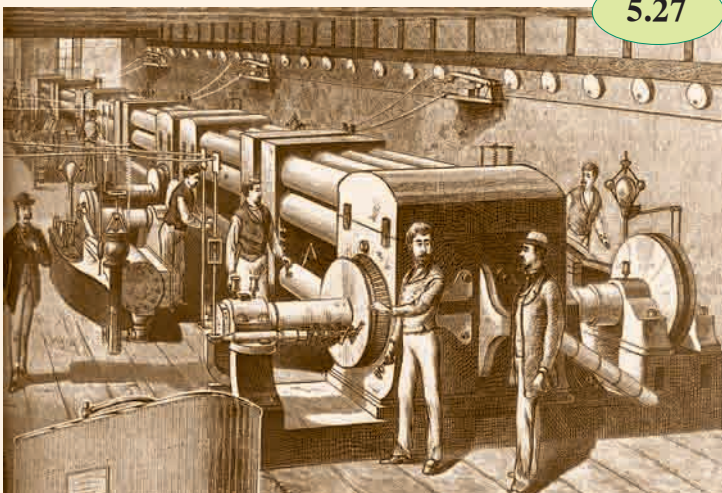
Στην εικόνα 5.25 ο Πύργος του Αιφελ (Εφέλ στα γαλλικά) στο Παρίσι και στην 5.26 εργάτες τοποθετούν τους ανελκυστήρες του (1889). Με το χάλυβα μπορούσαν πλέον να φτιαχτούν μεγάλες μεταλλικές κατασκευές: ο πύργος του Γκουστάβ Εφέλ (1888), οι πρώτοι ουρανοξύστες στο Σικάγο (1883-1884) και στη Νέα Υόρκη, οι μεγάλες μεταλλικές γέφυρες, αλλά και τα ατμόπλοια από χάλυβα είναι μερικά παραδείγματα.

5.26

Στην εικόνα 5.27 χαρακτηριστικό (1882) με τον πρώτο σταθμό ηλεκτρικής ενέργειας που λειτούργησε στη Νέα Υόρκη και στην 5.28 το Λονδίνο φωτισμένο (1908). Ο ηλεκτροφωτισμός άλλαξε τον τρόπο ζωής των ανθρώπων, αφού ακόμη και όταν έπεφτε ο ήλιος, υπήρχε πια αρκετό φως.

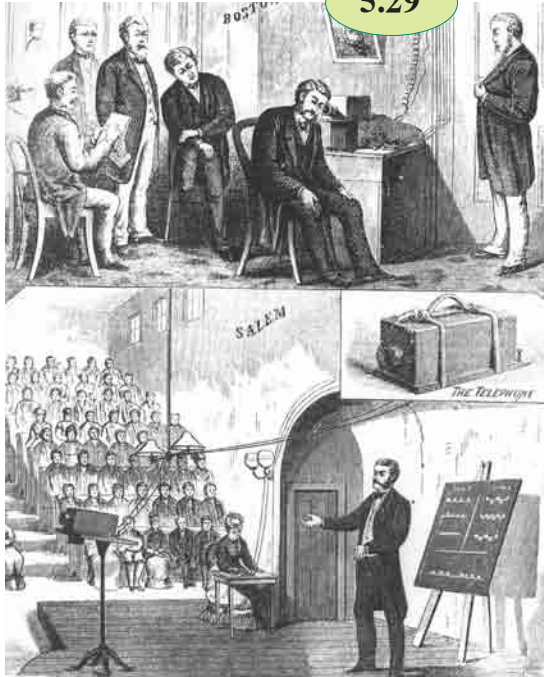
5.27

5.28

5.29

Χαρακτικό του 1877 με το Βρετανό Γκράχαμ Μπελ να παρουσιάζει την εφεύρεσή του, το τηλέφωνο.

5.30

Εργοστάσιο χημικής βιομηχανίας στη Γερμανία. Οι χημικές βιομηχανίες άρχισαν να παράγουν φάρμακα από τη δεκαετία του 1860 και αργότερα χημικά λιπάσματα για τη γεωργία. Με αυτά η γεωργική παραγωγή αυξήθηκε.

5.31

Το μοντέλο Τ της Φορντ, που κυκλοφόρησε το 1908. Στη δεκαετία του 1890 άρχισαν να κυκλοφορούν και τα πρώτα αυτοκίνητα. Μέχρι τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, αυτοκίνητο μπορούσαν να αγοράσουν μόνο λίγοι, μετά όμως η κατάσταση άλλαξε.

5.32

Διασταύρωση δύο πολύ κεντρικών λεωφόρων στο Σικάγο, μια από τις περισσότερο αναπτυγμένες πόλεις στις ΗΠΑ. 1909.

5.33

Τα τρένα και τα ατμόπλοια έφεραν πιο κοντά τους ανθρώπους από διάφορες περιοχές του κόσμου.

5.34

Δοκιμή του αεροπλάνου «Φλάιερ 1» των αδελφών Ράιτ. 1903.

5.35

Ιταλικό ζέπελιν που πετάει πάνω από την εκκλησία του Αγίου Μάρκου στη Βενετία. 1909.

Η βιομηχανική Ευρώπη (1880–1914)

5.36

Από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα πολλές χώρες, μέσα και έξω από την Ευρώπη, αρχίζουν να αναπτύσσονται και αυτές βιομηχανικά: η Ρωσία, η Ιταλία, η Σουηδία, η Ισπανία, η Ουγγαρία και η Ιαπωνία.

5.37

Το 1869 άνοιξε από Γάλλους μηχανικούς η διώρυγα του Σουέζ, στην Αίγυπτο, που έκανε πιο εύκολη την επικοινωνία ανάμεσα στην Ευρώπη και στην Ασία, αφού τα πλοία δε χρειαζόταν πια να κάνουν το γύρο ολόκληρης της Αφρικής.

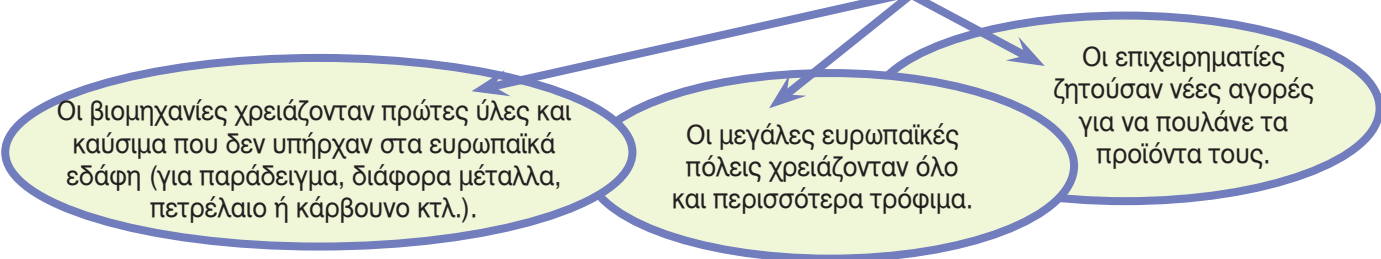
Την εποχή αυτή φτιάχνονται **πολύ μεγάλες επιχειρήσεις με τεράστια κεφάλαια**. Οι επιχειρήσεις δανείζονται χρήματα από τις **τράπεζες**, που ενισχύονται, μεγαλώνουν και ανοίγουν **υποκαταστήματα**.

Από το 1850 μέχρι το 1875 πολλά ευρωπαϊκά κράτη γνωρίζουν **μεγάλη οικονομική ανάπτυξη**. Τις επόμενες δύο δεκαετίες (1875–1895) όμως παίρνει τη θέση της μια **παγκόσμια οικονομική κρίση**. Οι πωλήσεις πέφτουν, άλλες επιχειρήσεις μειώνουν την παραγωγή τους και απολύουν προσωπικό και άλλες χρεοκοπούν και κλείνουν. Η **ανεργία** αυξάνεται. Ωστόσο, η περίοδος αυτή ήταν συγχρόνως πολύ δημιουργική, γιατί τότε εφαρμόστηκαν οι περισσότερες τεχνολογικές καινοτομίες. Τα τελευταία χρόνια του 19ου αιώνα ξανάρχισε η οικονομική ανάπτυξη, που σταμάτησε όταν ξέσπασε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (1914).

Γ. Ο αποικιακός ανταγωνισμός

Μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα, τα ισχυρά βιομηχανικά κράτη στην Ευρώπη έχουν αποκτήσει πολλές αποικίες και ελέγχουν σχεδόν ολόκληρη τη γη. Οι **αιτίες** για την αποικιακή εξάπλωση ήταν **οικονομικές** και **πολιτικές**. Πολλοί όμως τη δικαιολογούσαν υποστηρίζοντας ότι ο ευρωπαϊκός **πολιτισμός ήταν ανώτερος** από όλους τους άλλους στον κόσμο.

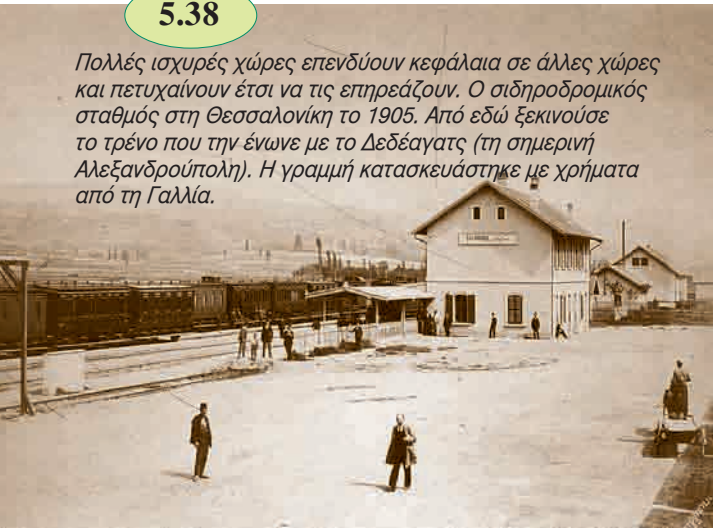
Με τη βιομηχανική ανάπτυξη στην Ευρώπη το 19ο αιώνα:

Έτσι, κάθε βιομηχανική χώρα προσπαθούσε να προμηθευτεί μόνο αυτή πρώτες ύλες ή τρόφιμα από τις διάφορες περιοχές του κόσμου και να πουλάει εκεί τα δικά της προϊόντα. Για να το πετύχει αυτό έπρεπε να ελέγχει αυτές τις περιοχές και τα καράβια της να μπορούν να ταξιδεύουν στις θάλασσες ελεύθερα.

5.38

Πολλές ισχυρές χώρες επενδύουν κεφάλαια σε άλλες χώρες και πετυχαίνουν έτσι να τις επηρεάζουν. Ο σιδηροδρομικός σταθμός στη Θεσσαλονίκη το 1905. Από εδώ ξεκινούσε το τρένο που την ένωνε με το Δεδέαγατς (τη σημερινή Αλεξανδρούπολη). Η γραμμή κατασκευάστηκε με χρήματα από τη Γαλλία.

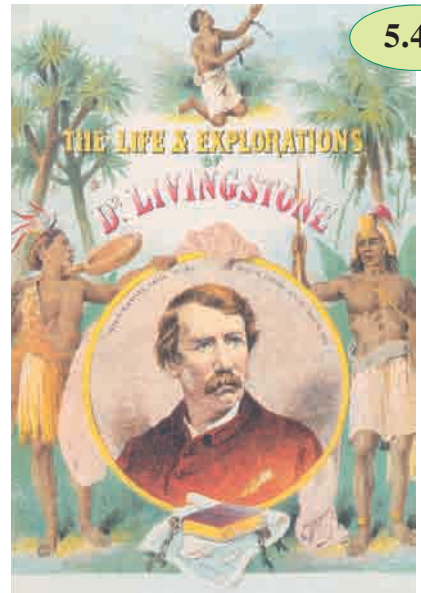
Βρετανός αξιωματούχος στις Ινδίες που τον υπηρετούν Ινδοί. 1900. Οι αποικιακές αυτοκρατορίες φρόντιζαν να δημιουργήσουν στους πολίτες τους την πεποίθηση ότι ανήκαν σε μια μεγάλη δύναμη και αυτό τους έκανε να νιώθουν περήφανοι.

5.39

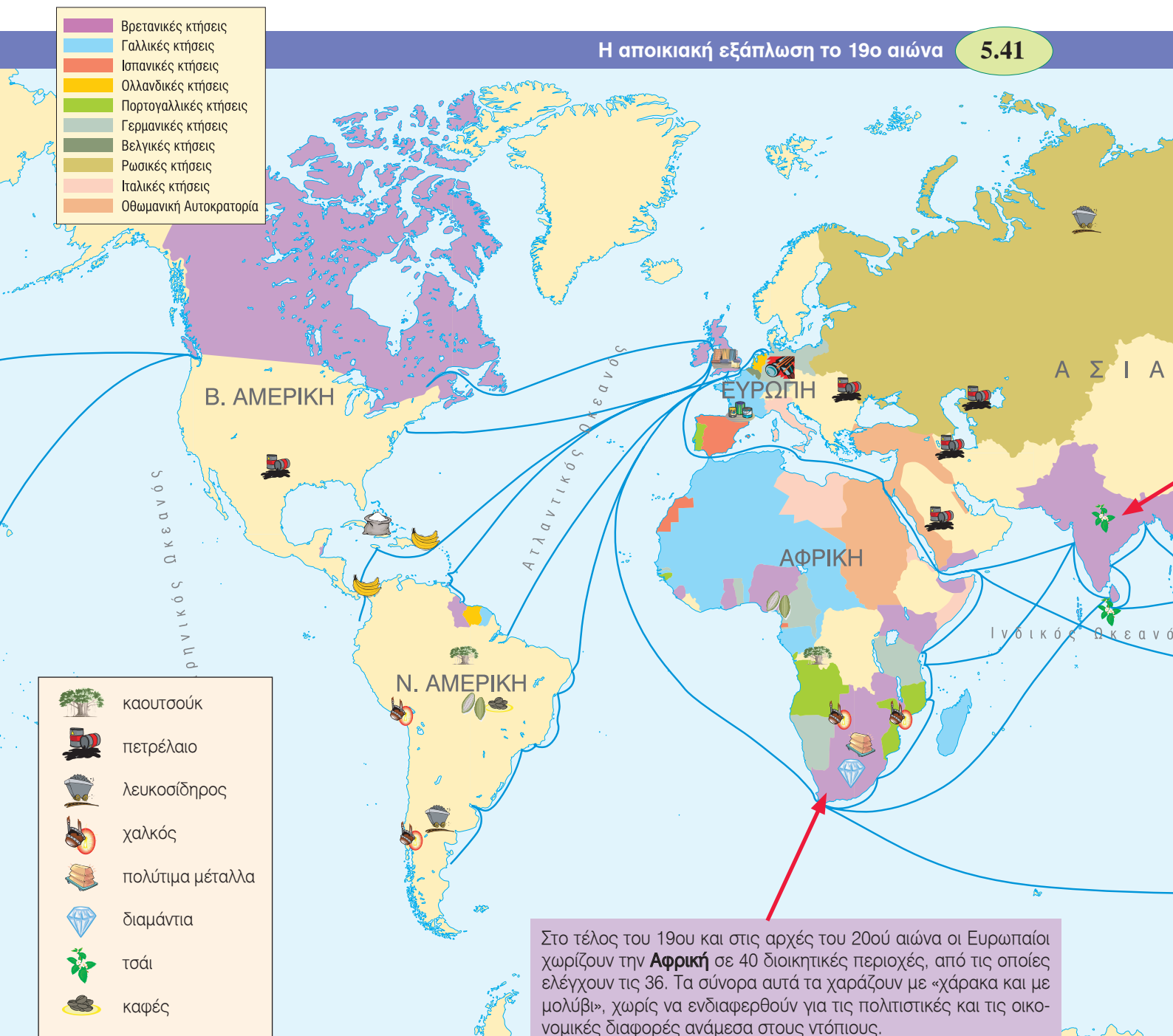
Η Βιομηχανική Επανάσταση χώριζε όλο και περισσότερο τον κόσμο σε χώρες «**αναπτυγμένες**» και σε χώρες «**υπανάπτυκτες**» ή «**καθυστερημένες**». Η μεγάλη πρόοδος στις επιστήμες και στην τεχνολογία έκανε τους Ευρωπαίους να πιστεύουν όλο και περισσότερο ότι οι λαοί που ζούσαν σε άλλες περιοχές (Ασία, Αφρική, Νότια Αμερική) **δεν ήταν πολιτισμένοι**.

5.40

Εξώφυλλο από τη βιογραφία του Βρετανού ιεραπόστολου και εξερευνητή Ντέιβιντ Λίβινγκστον (1813–1873). Η αποικιοκρατική πολιτική έκανε τους Ευρωπαίους να ενδιαφερθούν για καθετί «εξωτικό». Οι Ευρωπαίοι διάβαζαν για τις περιπέτειες που ζούσαν εξερευνητές και ταξιδιώτες σε άλλες ηπείρους και έβλεπαν με περιέργεια προϊόντα από άλλους πολιτισμούς σε εκθέσεις και συλλογές.

Η αποικιακή εξάπλωση το 19ο αιώνα 5.41

- Βρετανικές κτήσεις
- Γαλλικές κτήσεις
- Ισπανικές κτήσεις
- Ολλανδικές κτήσεις
- Πορτογαλλικές κτήσεις
- Γερμανικές κτήσεις
- Βελγικές κτήσεις
- Ρωσικές κτήσεις
- Ιταλικές κτήσεις
- Οθωμανική Αυτοκρατορία

- καουτσούκ
- πετρέλαιο
- λευκοσίδηρος
- χαλκός
- πολύτιμα μέταλλα
- διαμάντια
- τσάι
- καφές
- κακάο
- μπανάνες
- ζάχαρη
- υφάσματα
- σιδηρικά
- χημικά

Στο τέλος του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα οι Ευρωπαίοι χωρίζουν την **Αφρική** σε 40 διοικητικές περιοχές, από τις οποίες ελέγχουν τις 36. Τα σύνορα αυτά τα χαράζουν με «χάρακα και με μολύβι», χωρίς να ενδιαφερθούν για τις πολιτιστικές και τις οικονομικές διαφορές ανάμεσα στους ντόπιους.

5.42

Οπλισμένοι Μπόερς. Το 1899 η Βρετανική Αυτοκρατορία θέλησε να κατακτήσει τη Νότια Αφρική, που είχε πλούσιες περιοχές. Για να το πετύχει ξεκίνησε πόλεμο με τους Μπόερς, που κατάγονταν από Ολλανδούς αποίκους και ζούσαν σε δύο μικρά κράτη στην περιοχή. Ο πόλεμος, που ήταν πολύ

5.43

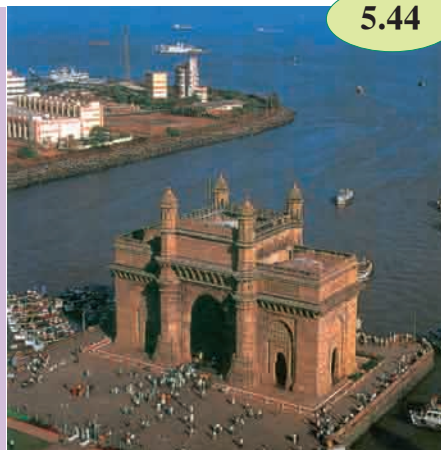

σκληρός, τελείωσε το 1902 με βρετανική νίκη. Παρόλο όμως που οι Βρετανοί νίκησαν, πολλοί άρχισαν να κάνουν κριτική στην ιδέα της Αυτοκρατορίας.

Έγχρωμο σχέδιο του 1838 με Ζουλού ντυμένους με πολεμικές στολές.

5.44

Η πιο σημαντική αποικία για τη Βρετανική Αυτοκρατορία ήταν οι **Ινδίες** (γι' αυτό και την ονόμαζαν «πετράδι του στέμματος»). Οι Βρετανοί χρειάστηκαν 50 περίπου χρόνια για να κατακτήσουν τις Ινδίες και το κατόρθωσαν το 1877, όταν η βασίλισσα Βικτορία έγινε αυτοκράτειρα των Ινδίων. Από τις Ινδίες η Μεγάλη Βρετανία έπαιρνε το βαμβάκι για τις κλωστοϋφαντουργίες της και εκεί πουλούσε σχεδόν τα μισά από τα υφάσματα που έφτιαχνε. Με το εμπόριο αυτό καταστράφηκε η τοπική βιοτεχνία, που έφτιαχνε βαμβακερά υφάσματα.

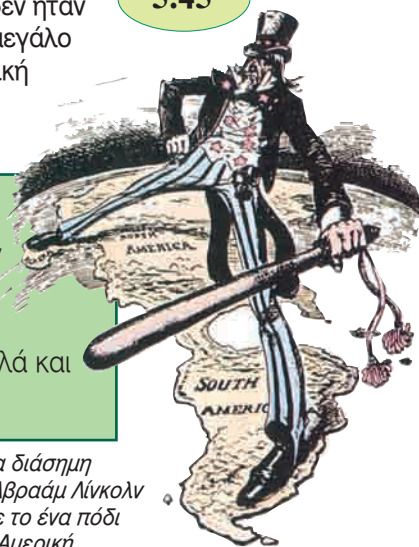
Η «Πύλη των Ινδιών» στη Βομβάη, που έχτισε ο Βρετανός Τζορτζ Βίτετ. Το κτίριο αυτό, σε σχήμα αψίδας θριάμβου, φτιάχτηκε για να περάσει το βρετανικό βασιλικό ζεύγος όταν θα έφτανε με πλοίο στη Βομβάη για να πάει από εκεί στο Δελχί.

Οι Ευρωπαίοι **κατακτίσανε** τις περισσότερες αποικίες **με τη βία**. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ιδιωτικές εταιρίες ίδρυσαν πρώτα εμπορικούς σταθμούς στις ακτές μιας χώρας (για παράδειγμα στις Ινδίες το 18ο και στο Κονγκό το 19ο αιώνα). Στη συνέχεια οι άποικοι κατακτούσαν σιγά σιγά το εσωτερικό. Αλλού η κατάκτηση γινόταν από την αρχή με στρατιωτικά μέσα, όπως στην **Αίγυπτο**, που την κατέλαβαν τα βρετανικά στρατεύματα το 1882. Συχνά τα ευρωπαϊκά κράτη προσπαθούσαν να εμποδίσουν άλλα να επεκταθούν, όπως για παράδειγμα, η Μεγάλη Βρετανία τη Ρωσία. Όλες οι κατακτημένες περιοχές δεν είχαν το ίδιο **καθεστώς**. Υπήρχαν αποικίες με δική τους κυβέρνηση και αποικίες που τις διοικούσαν άποικοι. Υπήρχαν ακόμη χώρες που δεν ήταν αποικίες, αλλά οι αποικιακές δυνάμεις ελέγχανε σε μεγάλο βαθμό την οικονομία τους και καθόριζαν την εξωτερική τους πολιτική. Τέτοιες χώρες ήταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία και η **Κίνα**.

Για την Οθωμανική Αυτοκρατορία στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα θα μιλήσουμε στις σ. 110-117.

5.45

5.46

Σκίτσο με την κατασκευή της διώρυγας του Παναμά (1903). Στα τέλη του 19ου αιώνα άρχισε να κατασκευάζεται στο πιο στενό σημείο της Αμερικής η διώρυγα του Παναμά, με χρήματα από τις ΗΠΑ. Η περιοχή τότε ανήκε στην Κολομβία. Για να ελέγχουν τη διώρυγα, οι ΗΠΑ φρόντισαν να δημιουργηθεί ένα ανεξάρτητο κράτος, ο Παναμάς, που ήταν κάτω από τον έλεγχό τους.

Γελοιογραφία με τον «Θείο Σαμ» (μια διάσημη φιγούρα που έχει το πρόσωπο του Αβραάμ Λίνκολν και συμβολίζει τις ΗΠΑ) να πατάει με το ένα πόδι στην Αλάσκα και το άλλο στη Νότια Αμερική.

Σήμερα οι ιστορικοί πιστεύουν ότι η αποικιακή εκμετάλλευση είχε **αρνητικά αποτελέσματα** για τις αποικίες. Συχνά οι ντόπιοι πληθυσμοί **εξολοθρεύτηκαν** και ο πολιτισμός τους **καταστράφηκε**, οι συνθήκες ζωής για τους περισσότερους κατοίκους έγιναν χειρότερες και η **οικονομία** τους **εξαρτήθηκε** απόλυτα από τις βιομηχανικές χώρες. Ορισμένες όμως ομάδες επωφελήθηκαν: οι ντόπιοι ηγέτες, που εκπαιδεύονταν με το δυτικό τρόπο, πίστευαν ότι η χώρα τους θα προοδεύσει μόνο αν ακολουθήσει τους «Δυτικούς». Αλλά πολλοί ήταν και όσοι αντιδρούσαν γιατί ήθελαν να κρατήσουν το δικό τους πολιτισμό και να οργανώσουν ελεύθερα το κράτος και την οικονομία τους.

Δ. Οι ευρωπαϊκές κοινωνίες

Στις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα η καθημερινή ζωή στις μεγάλες πόλεις γίνεται καλύτερη. Πολλοί όμως αναγκάζονται να μεταναστεύσουν σε άλλα μέρη για να ζήσουν καλύτερα. Στην πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή στην Ευρώπη μπαίνουν δυναμικά και τα **εργατικά στρώματα**. Σε πολλές χώρες όλο και περισσότεροι αποκτούν **δικαίωμα να ψηφίζουν** και δημιουργούνται τα **σοσιαλιστικά κόμματα**, που εκπροσωπούν τους εργάτες. Την περίοδο αυτή τα ευρωπαϊκά κράτη παίρνουν τα πρώτα μέτρα για μια **κοινωνική πολιτική**. Παράλληλα, εμφανίζεται το **γυναικείο κίνημα**, που ζητάει ισότητα ανάμεσα στους άντρες και στις γυναίκες. Οι κοινωνικές αλλαγές φέρνουν επίσης μεγάλες αλλαγές στις επιστήμες, στις ιδέες και στις τέχνες.

5.47

Ένα κομμάτι της παλιάς πόλης στο Παρίσι γκρεμίζεται για να φτιαχτεί μια λεωφόρος. 1877. Ανάλογα έργα έγιναν στα 1860–1890 στο Λονδίνο, στο Βερολίνο, στη Βιέννη, στην Πράγα, στις Βρυξέλες και στη Νάπολη.

5.49

Σκίτσο με το βαρόνο Οσμάν, νομάρχη στο Παρίσι. Ο Οσμάν ήταν ο πρώτος που γκρέμισε παλιές συνοικίες με στενά δρομάκια στο κέντρο του Παρισιού και έφτιαξε από τα μέσα του 19ου αιώνα μεγάλες λεωφόρους (boulevards).

Πόλεις, πληθυσμοί και μεταναστεύσεις

Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα οι πόλεις μεγαλώνουν ακόμη περισσότερο, κυρίως οι πρωτεύουσες. Από το 1850 σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις ξεκινούν μεγάλα έργα, που σιγά σιγά αλλάζουν την όψη τους.

Την περίοδο αυτή οι πόλεις αποκτούν **δίκτυα** (ύδρευση, αποχέτευση, ηλεκτρισμός, μέσα μεταφοράς). Τα δίκτυα αυτά βελτίωσαν τις **συνθήκες υγιεινής** και έκαναν την καθημερινή ζωή των ανθρώπων πιο εύκολη.

5.48

Χάρτης με το Παρίσι του Ναπολέοντα Γ'. Μέσα του 19ου αιώνα.

Η περίοδος από το 1890 ως το 1914 ονομάστηκε αργότερα **«Μπελ Επόκ»**, δηλαδή **«ωραία εποχή»** της Ευρώπης. Η Ευρώπη ήταν τότε πολύ ισχυρή. Με τις αποικίες της ελέγχει πάρα πολλές περιοχές στον κόσμο, έχει πολύ καλά και ισχυρά στρατεύματα και η οικονομική της δύναμη αυξάνεται διαρκώς. Οι Ευρωπαίοι πίστευαν ότι ο πολιτισμός τους είναι ανώτερος και ότι μπορούν να κατακτήσουν όλο τον υπόλοιπο κόσμο.

Το 1852 ιδρύεται στο Παρίσι το πρώτο πολυκατάστημα, το **«Μπον Μαρσέ»** (η «Καλή Αγορά»). Σιγά σιγά τέτοια καταστήματα άνοιξαν και σε άλλες ευρωπαϊκές πόλεις. Πουλούσαν βιομηχανικά προϊόντα που ήταν πιο φτηνά και μπορούσαν να τα αγοράσουν περισσότεροι άνθρωποι.

5.50

5.51

5.52

Στην εικόνα 5.51 «Λούνα παρκ στο Παρίσι», πίνακας του Ιταλού ζωγράφου Τζάκομο Μπάλια (1900) και στην 5.52 «Επίσημο γεύμα σε ποταμόπλοιο» του Γάλλου ζωγράφου Ογκίστ Ρενουάρ (1881). Στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες οι κήποι διασκέδασης, τα πολυτελή καφενεία, τα μπαρ και τα

χορευτικά κέντρα στις μεγάλες πόλεις έκαναν να φαίνεται ότι οι Ευρωπαίοι ζούσαν μια νέα εποχή ξεγνοιασιάς και καλοπέρασης.

5.53

Γυναίκες κοιτούν τις χριστουγεννιάτικες βιτρίνες στο κέντρο του Λονδίνου. 1905.

Απογευματινός περίπατος στην προκυμαία του Πόρτσμουθ (Μεγάλη Βρετανία). 1900. Την εποχή αυτή φτιάχνονται μαζικά θέρετρα (μέρη για διακοπές) κοντά στη θάλασσα, στα οποία οι άνθρωποι πήγαιναν με το σιδηρόδρομο.

5.54

5.55

Η ανάπτυξη του Τύπου

Ο τηλεγράφος και το τηλέφωνο έδωσαν νέες δυνατότητες στις εφημερίδες. Τώρα οι πληροφορίες μπορούσαν να κυκλοφορούν μέσα σε μερικά λεπτά και να τυπώνονται αμέσως. Από τα μέσα του 19ου αιώνα σε όλο τον κόσμο οι εφημερίδες πολλαπλασιάζονται και γίνονται ο βασικός τρόπος για να διαδίδονται και να σχολιάζονται οι πληροφορίες. Μεγάλη ανάπτυξη γνωρίζουν και τα **περιοδικά**. Γίνονται φτηνότερα και απευθύνονται σε μεγαλύτερο κοινό. Η ανάπτυξη του Τύπου συνδέεται με την εκπαίδευση, που η επέκτασή της σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες δημιουργεί ένα μεγάλο μορφωμένο κοινό.

Καθώς οι εφημερίδες και τα περιοδικά διαβάζονται από περισσότερους ανθρώπους, δημοσιεύονται εκεί όλο και περισσότερες διαφημίσεις, που παρακινούν τους αναγνώστες να αγοράσουν περισσότερα νέα προϊόντα. Στην εικόνα διαφήμιση για την περιοχή Γκόλντερς Γκριν στο Λονδίνο. Τέλη του 19ου αιώνα.

5.56

Άλλο χαρακτηριστικό της εποχής είναι ο μαζικός αθλητισμός. Ιδιαίτερα αναπτύχθηκαν το ποδόσφαιρο, που απέκτησε τους βασικούς του κανόνες, αλλά και η ποδηλασία. Στην εικόνα γυναίκες παίζουν βόλει στις αρχές του 20ού αιώνα.

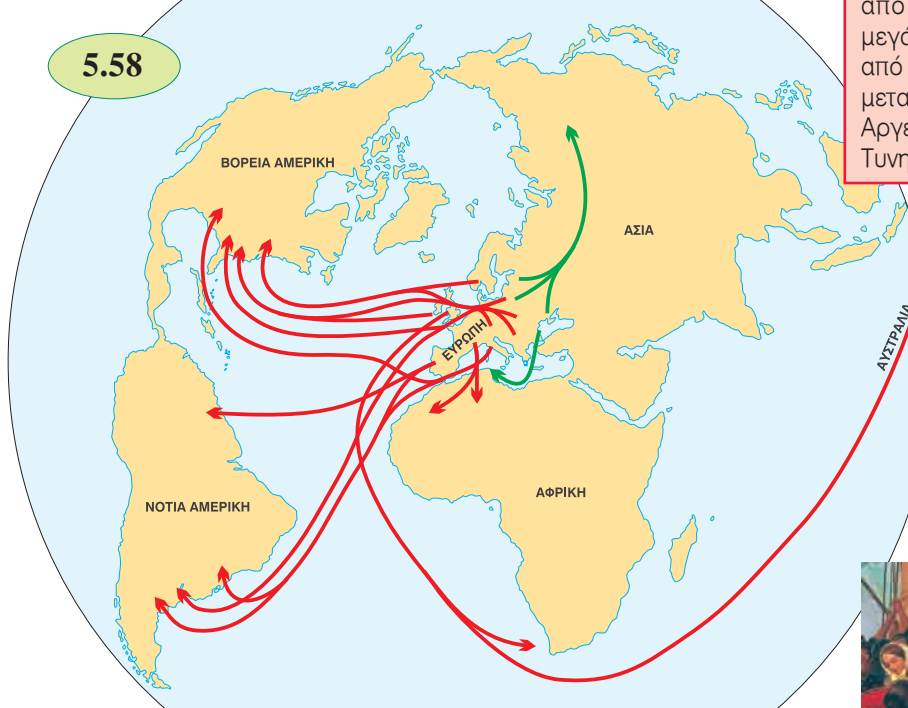
5.57

Το 1896 ο Γάλλος βαρόνος Πιερ ντε Κουμπερτέν πέτυχε να διοργανωθούν οι πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες της σύγχρονης εποχής, που έγιναν στην Αθήνα. Από τότε κάθε τέσσερα χρόνια αναλαμβάνει να τους οργανώσει μια πόλη σε διαφορετική κάθε φορά χώρα. Στην εικόνα 5.57 τα μέλη της πρώτης Ολυμπιακής Επιτροπής στην Αθήνα. 1896.

Για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896 θα μιλήσουμε στη σ. 124.

Ευρωπαϊκές μεταναστεύσεις (19ος αιώνας)

5.58

Από τα μέσα του 19ου αιώνα τα γεωργικά προϊόντα που εισάγονται σε χαμηλές τιμές από τις χώρες της Αμερικής δημιουργούν μεγάλα προβλήματα στους αγρότες. Πολλοί από τη Μεσόγειο και τη Βαλκανική χερσόνησο μεταναστεύουν στις ΗΠΑ, στον Καναδά, στην Αργεντινή, στη Βραζιλία, στην Αυστραλία, στην Τυνησία και αλλού.

Όμως οι άνθρωποι μετακινούνται και μέσα στην Ευρώπη: Για να βρουν δουλειά πηγαίνουν από τα χωριά στις πόλεις και από φτωχές περιοχές στα βιομηχανικά κέντρα. Υπάρχουν επίσης πληθυσμοί που μεταναστεύουν για να γλιτώσουν από διώξεις. Έτσι έγινε, για παράδειγμα, με τους Εβραίους στη Ρωσία, που έφυγαν μαζικά στη δυτική Ευρώπη και στις ΗΠΑ, για να γλιτώσουν από τα **πογκρόμ**.

5.59

Στην εικόνα 5.59 μετανάστες στο κατάστρωμα πλοίου που πηγαίνει στη Νέα Υόρκη (αρχές 20ού αιώνα) και στην 5.60 ο πίνακας του Βρετανού ζωγράφου Χένρι Νέλσον Ο' Νιλ «Αποχαιρετισμός μεταναστών τον Αύγουστο του 1852» (1858).

5.60

Το συνδικαλιστικό κίνημα και η κοινωνική νομοθεσία

Όσο εξαπλώνεται η εκβιομηχάνιση τόσο οι εργάτες στις βιομηχανίες πληθαίνουν. Ο **τρόπος δουλειάς αλλάζει** με στόχο να αυξήσει την παραγωγικότητα. Κοινή τους εμπειρία είναι η **πειθαρχημένη δουλειά στα εργοστάσια**, που μερικές φορές μάζευαν εκατοντάδες ή και χιλιάδες εργάτες. Τα **συνδικάτα** τους οργανώνουν όλο και πιο συχνά απεργίες, με βασικό τους αίτημα το **οκτάωρο**.

Το **εργατικό κίνημα** σιγά σιγά βοήθησε τους εργάτες να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση και τις συνθήκες στη δουλειά τους.

5.61

Στην εικόνα 5.61 απεργία στη Νέα Υόρκη ζητούν οκτώ ώρες εργασία (1913) και στην 5.62 λεπτομέρεια από τον πίνακα του Αμερικανού ζωγράφου Ρόμπερτ Κέλερ «Η απεργία» (1886).

5.62

Για τους πρώτους εργατικούς νόμους μιλήσαμε στη σ. 71.

Την περίοδο αυτή γίνονται **νέοι νόμοι**, που ρυθμίζουν τη γυναικεία και την παιδική εργασία, την ασφάλεια από ασθένειες και ατυχήματα, τις συντάξεις και τα επιδόματα ανεργίας. Οι νόμοι αυτοί ονομάζονται **κοινωνική νομοθεσία** και εφαρμόστηκαν σιγά σιγά από όλα τα ευρωπαϊκά κράτη στο τέλος του 19ου αιώνα.

Σοσιαλισμός, πολιτικές ελευθερίες και γυναικείο κίνημα

Ο σοσιαλισμός

Η βιομηχανική κοινωνία είχε συνέπειες για τους ανθρώπους και τη ζωή τους, κι αυτό προκάλεσε πολλές κριτικές από νωρίς. Οι πρώτες ιδέες που ζητούσαν μια κοινωνία πιο δίκαιη για όλους τους ανθρώπους εμφανίστηκαν την ίδια εποχή με την εκβιομηχάνιση. Αρκετοί υποστήριζαν ότι για να γίνει πιο δίκαιη η κοινωνία έπρεπε η ιδιοκτησία και τα μέσα παραγωγής (η γη, τα αγαθά, τα τεχνικά μέσα) να ανήκουν σε όλους και όχι στους λίγους βιομήχανους. Πίστεψαν ότι την κοινωνία αυτή, τη **σοσιαλιστική**, θα τη φέρει το εργατικό κίνημα, αφού ανατρέψει τον **καπιταλισμό**. Ο **σοσιαλισμός** καλούσε τους εργάτες να αφήσουν στην άκρη τις εθνικές ή θρησκευτικές τους διαφορές και να αισθανθούν ότι ανήκουν όλοι μαζί σε μια μεγάλη, παγκόσμια κοινότητα, την εργατική. Πολλές από αυτές τις απόψεις εκφράσανε με το έργο τους ο **Καρλ Μαρξ** και ο **Φρίντριχ Ένγκελς**.

Καπιταλισμός (κεφαλαιοκρατία) είναι το οικονομικό σύστημα όπου οι ιδιώτες, που κατέχουν τα μέσα παραγωγής, τα χρησιμοποιούν για να έχουν κέρδος. Ο καπιταλισμός επικράτησε στην Ευρώπη από το τέλος του Μεσαίωνα αρχικά στο εμπόριο και έφτασε στην ακμή του το 19ο αιώνα με τη Βιομηχανική Επανάσταση.

Παιδιά ξεχωρίζουν κάρβουνα σε ορυχείο στη νότια Αγγλία, γύρω στο 1900. Παρόλο που οι νόμοι απαγόρευαν στα πολύ μικρά παιδιά να δουλεύουν σε ορυχεία, αυτό γινόταν συχνά.

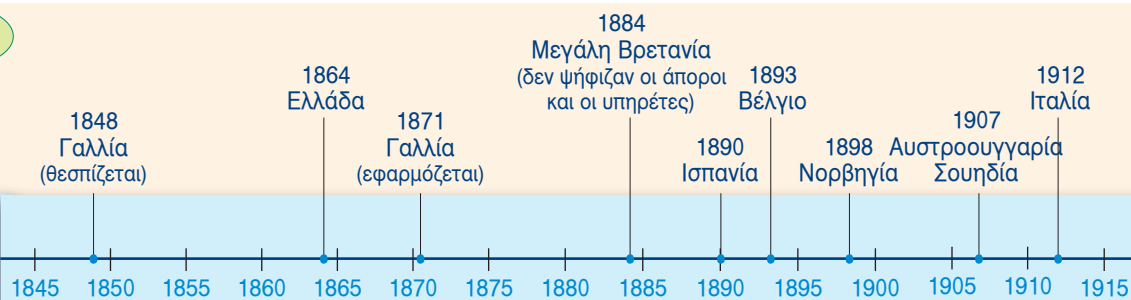

5.63

Στις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα, σε όλες σχεδόν τις ευρωπαϊκές χώρες με κοινοβουλευτικό πολίτευμα ιδρύθηκαν νέα πολιτικά κόμματα, που εκπροσωπούσαν τα εργατικά στρώματα και το εργατικό κίνημα. Τα **«εργατικά» ή «σοσιαλιστικά» ή «σοσιαλδημοκρατικά» κόμματα**, όπως λέγονταν, αποκτήσανε σημαντική πολιτική δύναμη. Ακολουθώντας το σοσιαλισμό και τις ιδέες του, ζητούσαν μεταρρυθμίσεις που θα έκαναν τα εργατικά στρώματα να ζουν καλύτερα (για παράδειγμα, καλύτερα μεροκάματα, λιγότερες ώρες εργασίας, κοινωνική ασφάλιση κ.ά.) και ψήφο για όλους.

Κεντρικό αίτημα στους πολιτικούς αγώνες το πρώτο μισό του 19ου αιώνα ήταν το δικαίωμα να **ψηφίζουν όλοι**. Τα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη τότε είχαν αποκτήσει κοινοβουλευτικό σύστημα, αλλά στις εκλογές μπορούσαν να ψηφίζουν μόνο όσοι άντρες είχαν κάποια περιουσία, πλήρωναν φόρους κτλ. Μεγάλες ομάδες του πληθυσμού (τα φτωχά στρώματα, όλες οι γυναίκες) δεν μπορούσαν να ψηφίζουν.

5.64

Από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα η καθολική αντρική ψήφος καθιερώνεται σιγά σιγά σε όλο και περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη.

Το γυναικείο κίνημα

Ο νέος βιομηχανικός κόσμος δε βελτίωσε την κατάσταση για τις γυναίκες. Οι εργαζόμενες έπαιρναν χειρότερες θέσεις από τους άντρες και χαμηλότερο μεροκάματο, επειδή, όπως πίστευαν τότε, η δουλειά τους συμπλήρωνε το βασικό (δηλαδή τον αντρικό) μισθό. Εξάλλου, οι περισσότεροι πίστευαν ότι οι γυναίκες είναι από τη φύση τους κατώτερες και πιο αδύναμες από τους άντρες. Γι' αυτό δεν έπρεπε να δουλεύουν, αλλά να ασχολούνται με τα παιδιά και το σπίτι. Εμπόδια υπήρχαν και για τις μορφωμένες γυναίκες, που δεν μπορούσαν να κάνουν όλες τις δουλειές που έκαναν οι άντρες και, σύμφωνα με το νόμο, ήταν κατώτερες από αυτούς.

Το **κίνημα για τη χειραφέτηση** (την απελευθέρωση) **των γυναικών** ξεκίνησε στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Βασικά αιτήματα για τις γυναίκες ήταν:

- ▶ το δικαίωμα ψήφου,
- ▶ το δικαίωμα στη **μόρφωση** και στην **εργασία**,
- ▶ η **ισότητα** με τους άντρες απέναντι στο νόμο.

Για τις αλλαγές που έγιναν για τη θέση των γυναικών στον 20ό αιώνα θα μιλήσουμε στις σ. 135, 169, 223.

5.66

Αφίσα υπέρ της γυναικείας ψήφου (1905). Μορφωμένες γυναίκες από τα αστικά στρώματα, αλλά και γυναίκες από λαϊκά στρώματα πήραν μέρος στο κίνημα για τη γυναικεία ψήφο που αναπτύχθηκε σε πολλές χώρες (Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ρωσία, ΗΠΑ και αλλού). Το 1878 έγινε στο Παρίσι το Διεθνές Συνέδριο για τα δικαιώματα των γυναικών.

Γυναίκες ψηφίζουν στο Γουέλιγκτον Νορθ στη Νέα Ζηλανδία (1909). Οι πρώτες χώρες που έδωσαν δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες ήταν η Νέα Ζηλανδία (1893), η Αυστραλία (1902) και η Φιλανδία (1906). Οι περισσότερες κυβερνήσεις άρχισαν να αλλάζουν στάση απέναντι στις γυναίκες μόνο μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

5.65

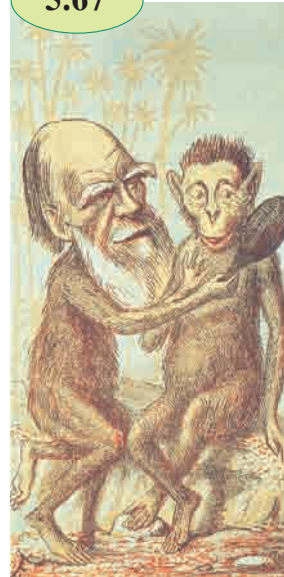
Επιστήμες, γράμματα και τέχνες

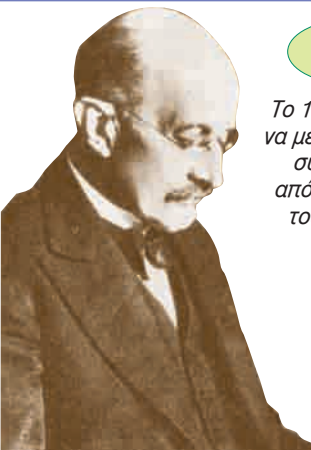
Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα συνεχίζονται οι ανακαλύψεις στις **θετικές επιστήμες** (φυσική, χημεία, μαθηματικά). Όμως τώρα πολλοί προσπαθούν επίσης να εξηγήσουν τις αλλαγές που έφερε στην κοινωνία η εκβιομηχάνιση. Έτσι αναπτύσσονται οι **κοινωνικές επιστήμες** (κοινωνιολογία, ανθρωπολογία). Νέες θεωρίες αλλάζουν ριζικά τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι έβλεπαν τον κόσμο. Παράλληλα, η ιδέα του **έθνους** εξαπλώνεται σημαντικά και στα νέα και στα παλιά κράτη. Στην **τέχνη** ένα νέο ρεύμα, ο **ρεαλισμός**, προσπαθεί να καταγράψει την ανθρώπινη ζωή όπως είναι. Άλλοι καλλιτέχνες όμως επηρεάζονται από τις επιστημονικές ανακαλύψεις και αρχίζουν να πειραματίζονται, και μια νέα μορφή τέχνης, ο κινηματογράφος, γνωρίζει γρήγορα μεγάλη ανάπτυξη.

Οι μεγάλες αλλαγές στην κοινωνία και στην τεχνολογία κάνουν τους επιστήμονες και τους φιλόσοφους να βλέπουν με καινούργιο τρόπο τα πράγματα γύρω τους. Με τη **θεωρία της εξέλιξης των ειδών**, ο Βρετανός **Κάρολος Δαρβίνος** (1809–1882) αμφισβήτησε την πίστη ότι η φύση (και ο άνθρωπος) δημιουργήθηκε από το Θεό.

«Πώς μας βλέπουν οι άλλοι», γελοιογραφία που δημοσιεύτηκε το 1874. Ο Δαρβίνος στο έργο του Η καταγωγή του ανθρώπου (1871) υποστήριξε ότι ο άνθρωπος και οι πίθηκοι κατάγονται από κάποιον κοινό πρόγονο. Η άποψή του αυτή συνάντησε έντονη αντίδραση από την Εκκλησία αλλά και από αρκετούς επιστήμονες της εποχής.

5.67

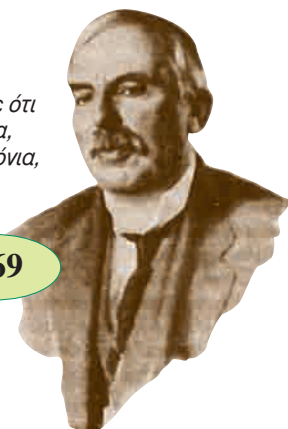

5.68

Το 1900 ο Γερμανός φυσικός Μαξ Πλανκ (1858–1947) άρχισε να μελετάει το μικρόκοσμο. Διατύπωσε τη θεωρία των κβάντα, σύμφωνα με την οποία η ενέργεια δεν εκπέμπεται συνεχώς από τον πυρήνα του ατόμου, όπως πίστευε η κλασική φυσική του 19ου αιώνα, αλλά σε ξεχωριστές ποσότητες, τις οποίες ονόμασε κβάντα.

Το 1909 ο Βρετανός φυσικός Ερνστ Ράδερφορντ (1871–1937) ανακάλυψε ότι το άτομο αποτελείται από τον πυρήνα, που περιλαμβάνει νετρόνια και πρωτόνια, και γύρω του σε τροχιά κινούνται τα ηλεκτρόνια.

5.69

Ο Γερμανός φυσικός Άλμπερτ Αϊνστάιν (1879–1955) διατύπωσε νέες θεωρίες που έφεραν επανάσταση στη φυσική και στη φιλοσοφική έρευνα. Το 1905 διατύπωσε για πρώτη φορά την Ειδική θεωρία της σχετικότητας. Σύμφωνα με αυτή, εάν η μάζα κινηθεί με την ταχύτητα του φωτός γίνεται ενέργεια. Η θεωρία του Αϊνστάιν ανέτρεψε την κλασική φυσική που είχε καθιερωθεί από την εποχή του Νεύτωνα το 17ο αιώνα. Ο Αϊνστάιν βραβεύτηκε με το Νόμπελ Φυσικής το 1921. Στην εικόνα ο Αϊνστάιν τη χρονιά που δημοσίευσε τη θεωρία της σχετικότητας.

5.71

5.70

Στο τέλος του 19ου αιώνα ο Γάλλος Αντουάν-Ανρί Μπεκερέλ και το ζεύγος Κιουρί (Πιερ και Μαρία Κιουρί) ανακάλυψαν την ακτινοβολία του ουρανίου και του ραδίου (ραδιενέργεια). Για αυτή τους την ανακάλυψη πήραν το Νόμπελ Φυσικής το 1903. Στην εικόνα η Πολωνίδα Μαρία Κιουρί στο εργαστήριό της στο Παρίσι, γύρω στο 1909.

5.72

Ο Γερμανός φυσικός Βίλχελμ Κόνραντ Ρέντγκεν έπειτα από πειράματα ανακάλυψε μια άγνωστη μέχρι τότε ακτινοβολία (γι' αυτό και την ονόμασε ακτινοβολία Χ). Η ανακάλυψη αυτή ήταν, και συνεχίζει να είναι μέχρι σήμερα, πολύ σημαντική για τις ιατρικές διαγνώσεις, για να αναγνωρίσει δηλαδή ο γιατρός μια ασθένεια. Ο Ρέντγκεν πήρε το πρώτο βραβείο Νόμπελ Φυσικής το 1901. Στην εικόνα μια από τις πρώτες ακτινογραφίες: το χέρι της συζύγου του Ρέντγκεν.

5.73

Ο Αυστριακός ψυχίατρος Ζίγκμουντ Φρόιντ (1856–1939) θεμελίωσε ένα νέο επιστημονικό κλάδο, την ψυχανάλυση. Το 19ο αιώνα πίστευαν ότι ο άνθρωπος μπορεί με τη λογική να ελέγξει τη συμπεριφορά του και τη σχέση του με τους άλλους ανθρώπους. Ο Φρόιντ υποστήριξε ότι πολλά από αυτά που έχει ζήσει ο κάθε άνθρωπος, πολλά από αυτά που έχει νιώσει στη ζωή του και τον έχουν κάνει να πονέσει, βρίσκονται κρυμμένα μέσα του, στο ασυνείδητο, και συνεχίζουν να επηρεάζουν τη ζωή του.

5.74

Στη βιολογία ο Γάλλος Λουί Παστέρ (1822–1895) με τις ανακαλύψεις του για τα μικρόβια προκάλεσε πραγματική επανάσταση στην ιατρική. Σ' αυτόν οφείλουμε τον εμβολιασμό, κυρίως για τη λύσσα, αλλά και μια νέα μέθοδο για να συντηρούνται τα τρόφιμα, την **παστερίωση**, με την οποία καταστρέφονται τα μικρόβια στα τρόφιμα και ιδίως στο γάλα. Οι ανακαλύψεις του, μαζί με αυτές του Γερμανού Ρόμπερτ Κοχ (1843–1910), που μελέτησε τη φυματίωση, μεγάλωσαν την πίστη στην επιστήμη και στους φυσικούς νόμους που κυβερνούν το σύμπαν.

Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, με την πρόοδο στις φυσικές επιστήμες οι άνθρωποι καταφέρνουν όλο και περισσότερο να εξηγούν τα φυσικά φαινόμενα. Ακολουθώντας το παράδειγμά τους, αρκετοί στοχαστές υποστήριξαν ότι και οι ανθρώπινες κοινωνίες μπορούν να μελετηθούν επιστημονικά. Έτσι εμφανίστηκαν οι **κοινωνικές επιστήμες**. Η **κοινωνιολογία** ανέλαβε να μελετήσει συστηματικά τις κοινωνικές σχέσεις και να εξηγήσει τις μεγάλες κοινωνικές αλλαγές που χαρακτηρίζουν τα τέλη του 19ου αιώνα.

Άλλοι επιστήμονες ασχολούνται με τον άνθρωπο, τα φυσικά του χαρακτηριστικά, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο οργανώνει την κοινωνία στην οποία ζει. Με την αποικιακή εξάπλωση πολλοί Ευρωπαίοι γνώρισαν άλλες κοινωνίες. Πολλοί επιστήμονες ενδιαφέρθηκαν γι' αυτούς τους πολιτισμούς και τις κοινωνίες τους. Έτσι γεννήθηκε η **ανθρωπολογία**.

Χαρακτικό από τα τέλη του 19ου αιώνα: Γιατρός κάνει αντιλυσσικό εμβόλιο σε νεαρό και ο Παστέρ παρακολουθεί.

Για το έθνος και το έθνος-κράτος μιλήσαμε στις σ. 29

Για τα εθνικά κινήματα στα Βαλκάνια θα μιλήσουμε στις σ. 115-117.

Εθνική ιδεολογία

Οι ιστορικοί έχουν ονομάσει το 19ο αιώνα «αιώνα των εθνών». **Εθνικά κινήματα** ζητούν να δημιουργηθούν έθνη-κράτη (Πολωνοί, Ούγγροι, Βούλγαροι κ.ά.). Νέα **έθνη-κράτη** ιδρύονται (Ελλάδα, Βέλγιο, Γερμανία, Ιταλία). Αλλά και στα παλιά κράτη (Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία) οι υπήκοοι γίνονται όλο και περισσότερο **πολίτες πατριώτες**.

Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα η εθνική ιδεολογία επικρατεί στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη. Η **εθνική ιδεολογία** στηρίζεται στην ιδέα ότι πληθυσμοί που μοιράζονται κοινά χαρακτηριστικά (γλώσσα, ιστορία, παραδόσεις) ανήκουν στο ίδιο έθνος και έχουν δικαίωμα να ζουν στο δικό τους έθνος-κράτος και να κυβερνιούνται μόνοι τους.

Οι κυβερνήσεις επιδιώκουν να αναπτύξουν την **εθνική συνείδηση** στους πολίτες τους. Η εθνική συνείδηση είναι ο νέος τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι αισθάνονται ότι ανήκουν κάπου, ότι είναι μέλη του ίδιου έθνους και είναι έτοιμοι να το υπερασπιστούν αν χρειαστεί.

Το **πατριωτικό αίσθημα** αναπτύσσεται στα έθνη-κράτη με διάφορους τρόπους:

Η **υποχρεωτική εκπαίδευση** μαθαίνει σε όλους να μιλούν την ίδια επίσημη εθνική γλώσσα και τους καλλιεργεί την αίσθηση ότι ανήκουν στο ίδιο έθνος. Σε αυτό βοηθάει σημαντικά και ο Τύπος, που αναπτύσσεται την ίδια εποχή.

Οι **εθνικές γιορτές** και τα **εθνικά μνημεία** θυμίζουν στους πολίτες τους αγώνες που έκαναν οι πρόγονοί τους για να δημιουργήσουν το έθνος-κράτος. Το ίδιο και τα **εθνικά σύμβολα**, όπως η σημαία.

Οι κυβερνήσεις τονίζουν όσα έχει κατορθώσει το κράτος (εκβιομηχάνιση, τεχνολογία, αποικιακή επέκταση κ.ά.) έτσι ώστε οι πολίτες να νιώθουν περήφανοι για το έθνος τους.

Οι **εθνικές επιστήμες και τέχνες** (λαογραφία, **μουσική**, λογοτεχνία κ.ά.) δυναμώνουν τους δεσμούς ανάμεσα στους πολίτες, και η **εθνική ιστορία** τονίζει το ένδοξο παρελθόν που μοιράζονται.

5.75

Διαφημιστική καρτ ποστάλ για τις ραπτομηχανές Σίνγκερ. Γυναίκα με παραδοσιακά ρούχα ράβει μια ελληνική σημαία.

Εθνική ιστορία

Σημαντικό στοιχείο για να αναπτυχθεί η εθνική ιδεολογία στα ευρωπαϊκά έθνη-κράτη έπαιξε η **εθνική ιστορία**.

Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα η **ιστορία γίνεται επιστήμη**: διδάσκεται στο πανεπιστήμιο, γίνεται επάγγελμα

και τα προγράμματά της χρηματοδοτούνται από το κράτος. Οι ιστορικοί αναζητούν στο μακρινό παρελθόν την καταγωγή του έθνους μελετώντας συστηματικά, για πρώτη φορά, τις πηγές. Η εθνική ιστορία καλλιεργεί το πατριωτικό αίσθημα προβάλλοντας τα κατορθώματα των προγόνων και την αντίστασή τους στους εξωτερικούς εχθρούς.

Η λαογραφία συγκεντρώνει και καταγράφει τις λαϊκές παραδόσεις, τους θρύλους, τα τραγούδια, τους χορούς κ.ά. Στόχο έχει να δείξει ότι οι παραδόσεις αυτές έχουν μακριά ιστορία και είναι στοιχεία που χαρακτηρίζουν ένα έθνος από παλιά.

5.76

Στη ζωγραφική, από τη δεκαετία του 1870 εμφανίζεται ο **ιμπρεσιονισμός**, που φέρνει επανάσταση στη ζωγραφική και προκαλεί πολλές αντιδράσεις. Οι ιμπρεσιονιστές ζωγράφοι βγαίνουν από το εργαστήριο για να ζωγραφίσουν στην ύπαιθρο ό,τι βλέπουν, όπως το βλέπουν.

Το 1874 ο Κλοντ Μονέ (1840-1926) ζωγράφισε στο έργο «Εμπρεσιόν» (Εντύπωση) πώς έβλεπε τον ήλιο που ανατέλλει. Ο πίνακας αυτός έδωσε το όνομά του στο κίνημα του ιμπρεσιονισμού.

5.77

Αρκετοί ιμπρεσιονιστές ζωγράφισαν σκηνές από τη ζωή γύρω τους: στην εικόνα 5.77 «Η γέφυρα Μπιοϊνιέ στη Ρουέν με ήλιο» (1896) του Γάλλου ζωγράφου Καμίγ Πισαρό (1830–1903), στην 5.78 «Ο ζωγράφος Κλοντ Μονέ στο εργαστήριό του», πίνακας (1874) του Γάλλου ζωγράφου Εντουάρ Μανέ (1832–1883). Εργαστήριο δεν υπάρχει, ο καλλιτέχνης έχει βγει και ζωγραφίζει στην ύπαιθρο.

5.78

5.79

Στην εικόνα 5.79 «Τάξη σε σχολή χορού» (1876 περίπου) του Γάλλου ζωγράφου Ενγκάρ Ντεγκά (1834–1917) και στην 5.80 «Χορός ντε λα Γκαλέτ» (1876) του Γάλλου ζωγράφου Ογκίστ Ρενουάρ (1841–1919).

5.80

Από τον ιμπρεσιονισμό επηρεάστηκαν και τρεις μεγάλοι ζωγράφοι που έζησαν στα τέλη του 19ου αιώνα και ακολούθησαν τελικά ο καθένας το δικό του δρόμο: είναι οι Γάλλοι Πολ Σεζάν και Πολ Γκογκέν και ο Ολλανδός Βίνσεντ Βαν Γκογκ.

5.81

5.82

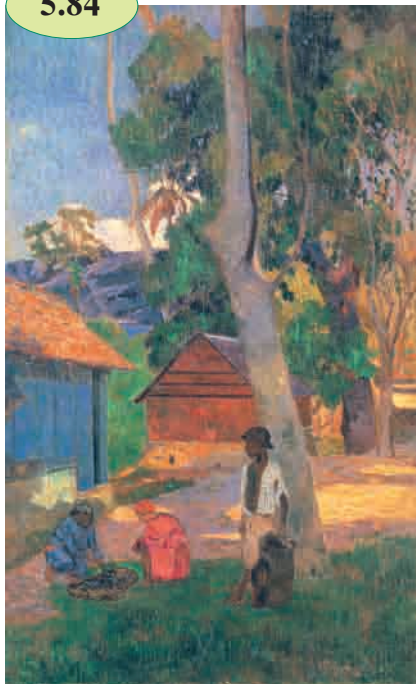
Ο Γάλλος Πολ Σεζάν (1839–1906) θεωρείται ο πατέρας της μοντέρνας ζωγραφικής. Ζωγράφισε με λαμπρά χρώματα και παραμόρφωσε ελαφρά τα αντικείμενα. Η σημασία του για τη σύγχρονη τέχνη είναι τεράστια. Στην εικόνα 5.81 «Η κυρία Σεζάν σε μια κίτρινη καρέκλα» (1888–1890) και στην 5.82 «Αγόρι με ψάθινο καπέλο» (1896).

5.83

«Έναστρος ουρανός» (1889), του Ολλανδού ζωγράφου Βίνσεντ Βαν Γκογκ (1853–1890). Ο Βαν Γκογκ ζωγράφισε το φως και τα έντονα χρώματα της νότιας Γαλλίας: θερισμένα στάχια, ουρανούς γεμάτους αστέρια, κυπαρίσσια. Όσο έζησε, κανένας δεν αναγνώρισε το ταλέντο του και έγινε διάσημος μόνο μετά το θάνατό του.

5.84

5.85

Ο Γάλλος Πολ Γκογκέν (1848–1903) έζησε μεγάλο μέρος της ζωής του στα νησιά του νότιου Ειρηνικού. Εκεί μελέτησε την ντόπια τέχνη και ζωγράφισε έργα παράξενα, «εξωτικά», με έντονα χρώματα. Στην εικόνα 5.84 το έργο του «Μπροστά στις καλύβες» (1887) και στην 5.85 «Ο Χριστός στο όρος των Ελαιών» (1889).

5.86

Ο Γάλλος γλύπτης Ογκίστ Ροντέν (1840–1917) κατάφερε να προχωρήσει σε μεγάλες αλλαγές στην τέχνη του. Τα έργα του, που συχνά φαίνονται «ατελείωτα», άσκησαν μεγάλη επιρροή στη γλυπτική του 20ού αιώνα. Στην εικόνα 5.86 «Το φιλί», έργο του καλλιτέχνη (γύρω στο 1882) και στην 5.87 ο Ροντέν το 1909.

5.87

5.88

Πίνακας του Βρετανού ζωγράφου Ντάνιελ Μακλίτς με τον Κάρολο Ντίκενς σε νεαρή ηλικία (1839). Ο Ντίκενς (1812–1870) μιλάει στα έργα του για τις λαϊκές τάξεις που υποφέρουν από την κοινωνική αδικία και την εξαθλίωση.

Από τα μέσα του 19ου αιώνα εμφανίζεται στην τέχνη και στη λογοτεχνία ο **ρεαλισμός**. Στη λογοτεχνία οι συγγραφείς προσπαθούν να δείξουν όσα συμβαίνουν γύρω τους, χωρίς να τα κάνουν να φαίνονται πιο ωραία απ' ό,τι είναι. Μιλούν για τον ανθρώπινο αγώνα για επιβίωση, τη σκληρότητα και την απληστία στη ζωή, τα προβλήματα που υπάρχουν στην κοινωνία, την κοινωνική υποκρισία. Γάλλοι, Βρετανοί, Ρώσοι λογοτέχνες καταγράφουν στα **μυθιστορήματά** τους τις μεγάλες κοινωνικές αλλαγές του καιρού τους. Καθώς τα βιβλία φτηναίνουν και το μορφωμένο κοινό αυξάνεται, η πώληση των βιβλίων φτάνει σε αριθμούς-ρεκόρ.

Στα τέλη του 19ου αιώνα πολλά πράγματα έχουν αλλάξει στην τέχνη. Από την εποχή αυτή μιλάμε για τη **μοντέρνα τέχνη**. Ο όρος καλύπτει τις προσπάθειες που έκαναν διάφοροι καλλιτέχνες για να καταγράψουν, αλλά κυρίως για να σχολιάσουν, να ασκήσουν κριτική στο σύγχρονο τρόπο ζωής στις μεγάλες πόλεις. Παράλληλα διάφοροι καλλιτέχνες πειραματίζονται με την τέχνη τους και διαμορφώνουν **καλλιτεχνικά κινήματα**.

Την εποχή αυτή πολλοί καλλιτέχνες φτιάχνουν ομάδες, στις οποίες συζητούν τις ιδέες τους για να ανανεώσουν την τέχνη και να σχολιάσουν όσα συμβαίνουν γύρω τους. Τις ομάδες αυτές ονομάζουμε **καλλιτεχνικά κινήματα**.

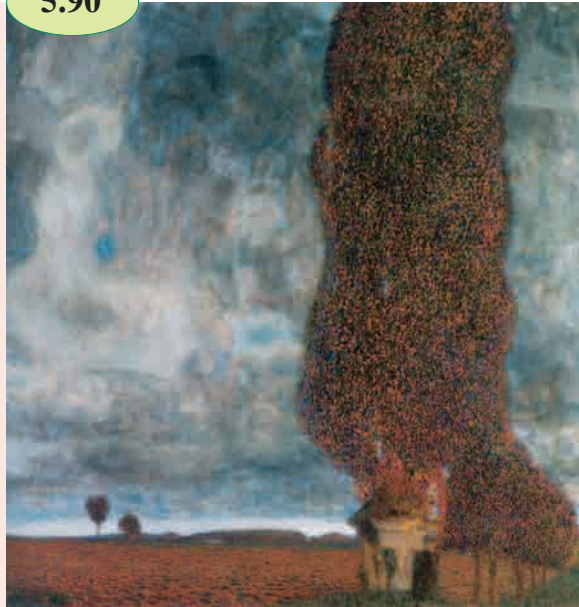
5.89

«Εγώ και το χωριό» (1911), πίνακας του Ρωσοεβραίου ζωγράφου Μαρκ Σαγκάλ (1887–1985).

5.90

«Η μεγάλη λεύκα II» (1902), πίνακας του Αυστριακού ζωγράφου Γκούσταβ Κλιμτ (1862–1918).

«Πορτρέτο της Εντίθ Σίλε» (1915), πίνακας του Αυστριακού ζωγράφου Έγκον Σίλε (1890–1918).

5.91

«Η Ζαν Αβρίλ» (1892), έργο του Γάλλου ζωγράφου Τουλουζ Λοτρέκ (1864–1901).

5.92

Οι καλλιτέχνες τώρα είναι **επαγγελματίες** και ζουν από την τέχνη τους. Γι' αυτό και πολλοί δημιουργούν έργα σύμφωνα με το τι θέλει το κοινό που μπορεί να τα αγοράσει. Ζωγράφοι και λογοτέχνες αποτυπώνουν στα έργα τους τον τρόπο ζωής στην πόλη: πολυσύχναστοι δρόμοι, πάρκα ή καφενεία, αμάξια, σιδηρόδρομοι, γέφυρες, ακόμη και οι βιτρίνες από τα μεγάλα πολυκαταστήματα φαίνεται ότι γοητεύουν τους καλλιτέχνες αλλά και όσους βλέπουν ή διαβάζουν τα έργα τους.

Στην **αρχιτεκτονική** αυτό που αποκτά σημασία είναι η απλότητα στη μορφή και ο πρακτικός (λειτουργικός) χαρακτήρας των κτιρίων. Το ωραίο τώρα συνδέεται με το απλό και λειτουργικό.

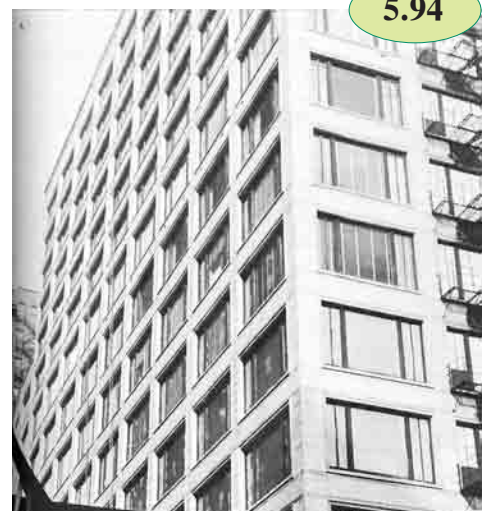
5.93

Η οικία Ρόμπι, του Αμερικανού αρχιτέκτονα Φρανκ Λόιντ Ράιτ (1869–1959), Σικάγο (1908). Οι νέες ιδέες στην αρχιτεκτονική εφαρμόστηκαν πρώτα στις ΗΠΑ, όπου δεν υπήρχαν ισχυρές παραδόσεις.

5.94

Το κατάστημα Κάρσον Πίρι και Σκοτ στο Σικάγο χτίστηκε μεταξύ των ετών 1899–1904 και είναι έργο του Αμερικανού αρχιτέκτονα Λούις Σάλλιβαν (1856–1924).

5.95

Ένα από τα πρώτα τζαζ συγκροτήματα στη Νέα Ορλεάνη, που έχει μάλιστα γυναίκα σαξοφονίστρια (1900). Η τζαζ μουσική εμφανίζεται στις ΗΠΑ στις αρχές του 20ού αιώνα από μαύρους Αμερικανούς μουσικούς. Θεωρείται τότε δεύτερης κατηγορίας μουσική, γιατί την παίζουν μαύροι σε λαϊκές συνοικίες. Όμως γρήγορα η τζαζ επηρέασε πολλούς λευκούς συνθέτες στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη και σιγά σιγά καθιερώθηκε.

Την ίδια εποχή με τη φωτογραφία οι άνθρωποι ανακαλύπτουν ένα νέο τρόπο για να απεικονίζουν τον κόσμο. Χάρη στην τεχνολογική εξέλιξη, οι εικόνες αναπαράγονται σε πολλαπλά αντίτυπα. Έτσι, ορισμένοι καλλιτέχνες δεν αισθάνονται πια υποχρεωμένοι να αντιγράφουν πιστά τη φύση και οδηγούνται πιο εύκολα σε πειραματισμούς.

5.96

Δύο φωτογραφίες του Βρετανού φωτογράφου Έντουαρντ Μούμπριτζ με την Αμερικανίδα χορεύτρια Ισιδώρα Ντάνκαν (γύρω στο 1900). Η φωτογραφία εκτός από αποτύπωση της πραγματικότητας είναι και καλλιτεχνική δημιουργία.

Μια νέα τέχνη: ο κινηματογράφος

Ο κινηματογράφος γεννήθηκε το 1895, όταν οι Γάλλοι αδελφοί Λιμιέρ τελειοποίησαν μια παλιότερη εφεύρεση του Αμερικανού Έντισον και πρόβαλαν στο κοινό την πρώτη ταινία. Μπόρεσαν έτσι να καταγράψουν την κίνηση για πρώτη φορά.

Πολύ γρήγορα ο κινηματογράφος έγινε μια από τις πιο αγαπητές μορφές τέχνης. Η εξέλιξή του ήταν ραγδαία. Υπολογίζεται ότι το 1908 υπήρχαν στις ΗΠΑ 10.000 κινηματογράφοι.

5.97

5.98

Αρχικά ο κινηματογράφος πρόβαλε ντοκιμαντέρ, σκηνές δηλαδή από την πραγματική ζωή. Αυτός που έβαλε πρώτος το στοιχείο της φαντασίας, μετατρέποντας τον κινηματογράφο σε τέχνη, ήταν ο Γάλλος σκηνοθέτης Ζορζ Μελιές. Στην εικόνα σκηνή από την ταινία του Μελιές Ταξίδι στη σελήνη (1904).

Σκηνή από την ταινία Η μεγάλη ληστεία του τρένου (1903).

5.99

Παιδιά σχηματίζουν ουρά έξω από κινηματογράφο στο Βερολίνο. 1910. Στην «Μπελ Επόκ» όλο και πιο πολλοί άνθρωποι, όχι μόνο από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, συμμετέχουν στις διασκέδασεις.

5.100